

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Навчальний посібник

Колектив авторів

Дніпро
2023

УДК 347.9
Ц 58

*Рекомендовано до друку Науково-методичною
радою Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(протокол № 8 від 20.04.2023)*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

кандидат юридичних наук, доцент **Юрій КРИЧУН** – адвокат, керуючий АБ «Юрія Кричуна»;

кандидат юридичних наук, доктор політичних наук, професор **Ігор АЛЕКСЄЄНКО** – завідувач кафедри цивільного, трудового та господарського права юридичного факультету Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

кандидат юридичних наук, доцент **Олександра НЕСТЕРЦОВА-СОБАКАРЬ** – доцент кафедри цивільно-правових дисциплін ННІ права та інноваційної освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Колектив авторів:

д.ю.н., доц. **К. Р. Резворович**; д.ю.н., проф. **О. С. Юнін**; к.ю.н., доц. **М. П. Юніна**; к.ю.н., доц. **А. С. Ділігул**; **О. О. Нагорна**; **М. В. Логінова**; **К. С. Мітусова**

Ц 58 Цивільний процес : навч. посіб. / кол. авт. : **К. Р. Резворович, О. С. Юнін, М. П. Юніна** та ін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 224 с.

ISBN 978-617-8035-62-4

Навчальний посібник підготовлено відповідно до програми навчальної дисципліни «Цивільний процес» Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ та на основі положень Цивільного процесуального кодексу України.

Посібник призначений для відпрацювання та закріплення знань, отриманих здобувачами вищої освіти під час теоретичного вивчення матеріалів навчальної дисципліни «Цивільний процес».

Розрахований на здобувачів вищої освіти та викладачів вишів, які можуть використовувати навчальне видання як робочий зошит.

ISBN 978-617-8035-62-4

© Автори, 2023
© ДДУВС, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	5
Тема 1. ПОНЯТТЯ, СИСТЕМА, ПРИНЦИПИ ТА ДЖЕРЕЛА ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА. ЦИВІЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО.....	7
1.1. Методичні рекомендації.....	7
1.2. Питання для самостійного опрацювання теми	10
1.3. Тестові завдання до теми	13
1.4. Ситуативні задачі до теми.....	17
1.5. Практичні завдання до теми.....	22
Тема 2. ЦИВІЛЬНІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ	27
2.1. Методичні рекомендації.....	27
2.2. Питання для самостійного опрацювання теми	29
2.3. Тестові завдання до теми	33
2.4. Ситуативні задачі до теми.....	36
2.5. Практичні завдання до теми.....	44
Тема 3. УЧАСНИКИ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	49
3.1. Методичні рекомендації.....	49
3.2. Питання для самостійного опрацювання теми	53
3.3. Тестові завдання до теми	56
3.4. Ситуативні задачі до теми.....	60
3.5. Практичні завдання до теми.....	66
Тема 4. ДОКАЗИ ТА ДОКАЗУВАННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	69
4.1. Методичні рекомендації.....	69
4.2. Питання для самостійного опрацювання теми	73
4.3. Тестові завдання до теми	76
4.4. Ситуативні задачі до теми.....	79
4.5. Практичні завдання до теми.....	86
Тема 5. ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ. САНКЦІЇ ТА СУДОВІ ВИТРАТИ	90
5.1. Методичні рекомендації.....	90
5.2. Питання для самостійного опрацювання теми	94
5.3. Тестові завдання до теми	97
5.4. Ситуативні задачі до теми.....	100
5.5. Практичні завдання до теми.....	106

Тема 6. ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ПОЗОВУ. ВІДКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ	110
6.1. Методичні рекомендації	110
6.2. Питання для самостійного опрацювання теми.....	114
6.3. Тестові завдання до теми.....	117
6.4. Ситуативні задачі до теми.....	121
6.5. Практичні завдання до теми.....	126
 Тема 7. ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ДО СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ	130
7.1. Методичні рекомендації	130
7.2. Питання для самостійного опрацювання теми.....	134
7.3. Тестові завдання до теми.....	137
7.4. Ситуативні задачі до теми	140
7.5. Практичні завдання до теми.....	148
 Тема 8. СУДОВИЙ РОЗГЛЯД ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ. СУДОВІ РІШЕННЯ	151
8.1. Методичні рекомендації	151
8.2. Питання для самостійного опрацювання теми.....	155
8.3. Тестові завдання до теми.....	159
8.4. Ситуативні задачі до теми	162
8.5. Практичні завдання до теми.....	170
 Тема 9. НАКАЗНЕ ПРОВАДЖЕННЯ. ОКРЕМЕ ПРОВАДЖЕННЯ.....	172
9.1. Методичні рекомендації	172
9.2. Питання для самостійного опрацювання теми.....	176
9.3. Тестові завдання до теми.....	179
9.4. Ситуативні задачі до теми	183
9.5. Практичні завдання до теми.....	189
 Тема 10. АПЕЛЯЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ. КАСАЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ. ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ	191
10.1. Методичні рекомендації	191
10.2. Питання для самостійного опрацювання теми.....	196
10.3 Тестові завдання до теми.....	199
10.4. Ситуативні задачі до теми	203
10.5. Практичні завдання до теми.....	209
 СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	211
 АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ	222

ВСТУП

Сучасна правова дійсність перебуває на шляху перетворення та вдосконалення всіх сфер життєдіяльності, а отже, й усіх галузей права. У 2017 р. було ухвалено нові редакції низки процесуальних кодексів, що почали діяти в Україні, нової редакції набув і Цивільний процесуальний кодекс України.

Основними трендами сучасної юридичної практики у сфері здійснення правосуддя в цивільних справах і в цивільно-процесуальній науці є питання забезпечення єдності судової практики, права на справедливий суд у практиці, пов'язаної з діяльністю Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), незалежності судової влади, її досконалості, доступності правосуддя, його ефективності та прозорості.

Зміни в процесуальних законах відбувалися в напрямі їх уніфікації, універсалізації інститутів різних процесуальних галузей права, а також запровадження нових інститутів з урахуванням практики ЄСПЛ. Деяко по-новому запрацював вищий суд у системі судоустрою України, його юридична практика поповнилася правовими позиціями Верховного Суду та правилами їх застосування як у процесі вибудовування правової позиції у справі, так і під час розгляду та вирішення справи.

Вищезгадані новели і сучасні тренди судової та юридичної практики зумовлюють необхідність оновлення навчальних матеріалів у закладах вищої освіти, що готують фахівців у галузі права. Метою видання цього навчального посібника було не лише викласти традиційні положення цивільного процесу в світлі змін, що відбулися в нашій країні останнім часом, а запропонувати низку дискусійних питань і окреслити спірні питання, що дає змогу молодим фахівцям сформулювати власну думку, сформулювати правову позицію, розвивати критичне юридичне мислення, що є необхідним для успішної професійної діяльності.

Верховенство прав людини є однією з найважливіших засад розвитку сучасного суспільства. Вже понад 20 років Україна є членом Ради Європи. Наша держава ратифікувала Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, що ознаменувала еволюційний крок людства до розбудови єдиної системи забезпечення верховенства прав, й визнає рішення Європейського суду з прав людини, що спонукає до перегляду традиційних підходів у викладанні цивільного процесу. Зокрема, сьогодні варто акцентувати увагу до концепції права кожного на справедливий суд, що гарантоване Європейською конвенцією з прав

людини, а також підвищити увагу до позасудового врегулювання спорів, що опосередковують право особи на доступ до правосуддя та на ефективний захист своїх прав і свобод у сучасному світі. Важливо усвідомити загальносвітову тенденцію розвитку примирення сторін як найефективнішого врегулювання спорів та поширення різноманітних способів, що дозволяють сторонам знайти найбільш зручний та дієвий порядок захисту своїх прав.

Посібник із цивільного процесу підготовлено з метою забезпечити опанування предмета «Цивільний процес України», що належить до нормативних дисциплін із підготовки студентів та курсантів, які здобувають вищу освіту за спеціальностями «Правознавство» та «Правоохоронна діяльність» у вишах. Останні роки цивільний процес входить до переліку навчальних предметів, котрі Міністерством освіти і науки України включено до зовнішнього оцінювання з використанням технологій педагогічного тестування, що значно підвищує увагу до цієї дисципліни. Водночас еволюційні зміни парадигми розвитку українського суспільства, а також національного законодавства засвідчують необхідність удосконалення існуючої практики викладання цієї дисципліни майбутнім юристам, зокрема збільшення практичної складової їхнього навчання, що спрямована на забезпечення високого рівня їхньої професійної кваліфікації у майбутньому та конкурентоспроможності на ринку праці.

У посібнику детально розкрито питання провадження у цивільних справах, що можуть бути розглянуті судами України.

Така побудова курсу викликана необхідністю засвоєння загальних положень про цивільний процес та особливостей вчинення конкретних процесуальних дій протягом розгляду та вирішення справ судом.

Сподіваємося, що підготовлене видання стане в нагоді всім, хто вивчає цивільний процес, навчає йому інших, а також використовує у своїй практиці.

Посібник підготовлено для вищих навчальних закладів, факультетів із підготовки фахівців у галузі права та відповідно до програми навчальної дисципліни «Цивільний процес», в якій відображено всі інститути цивільного процесуального права України, що є невід'ємною складовою та становлять його систему, буде в нагоді при підготовці до іспитів, заліків, практичних та семінарських занять із цивільного процесу.

ТЕМА 1

ПОНЯТТЯ, СИСТЕМА, ПРИНЦИПИ ТА ДЖЕРЕЛА ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА. ЦИВІЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО

1.1. Методичні рекомендації

Опанування цієї теми передбачає вивчення комплексної характеристики поняття, системи, принципів та джерел цивільного процесуального права. Цивільне процесуальне право посідає фундаментальне місце в системі права України і важливе місце в системі юридичних наук. Цивільне процесуальне право сформувалося як результат соціально-економічного розвитку суспільства, становлення й удосконалення процесуального законодавства, котре потребувало уніфікації та виокремлення в самостійну сферу регулювання суспільних відносин – судового захисту цивільних прав у порядку цивільного судочинства.

Цивільне процесуальне право – це галузь права, що регулює порядок розгляду й вирішення судом цивільних справ, а також порядок державного виконання постанов судів. Нормами цивільного процесуального права регулюється діяльність судів, державних виконавців і всіх учасників процесу. Крім того, поняття «цивільне процесуальне право» охоплює науку цивільного процесуального права та навчальну дисципліну «Цивільне процесуальне право».

Цивільне процесуальне право як наука являє собою складову частину юридичної науки, предметом якої є цивільне процесуальне право, цивільне судочинство і теорія цивільного процесуального права. Однак слід зауважити, що різні науковці по-різному трактують визначення поняття цивільного процесуального права як науки. Загалом сформулювати універсальне визначення науки цивільного процесуального права достатньо проблематично, оскільки її предмет є складним і з розвитком науки він постійно змінюється та розширюється.

У свою чергу, **цивільно-процесуальне право як навчальну дисципліну** можна розглядати як спеціально відібрану правову інформацію, за допомогою якої у студентів формуються знання щодо предмета цієї галузі права, компетенції судів із розгляду цивільних справ, процесуального порядку судового захисту, а також уміння й навички

використання цих знань у практичній діяльності.

Під час опанування теми доволі важливо приділити увагу вивченню та аналізу принципів, на яких базується політика цивільного процесуального права. **Принципи можуть класифікуватися:**

- 1. За дією в системі права:** 1) загальні; 2) міжгалузеві; 3) галузеві;
- 2. За нормою нормативного закріплення:** 1) конституційні; 2) регламентовані законодавством про судочинство;
- 3. За роллю врегулювання процесуально-правового становища суб'єктів правовідносин:** 1) принципи, що зумовлюють діяльність суду; 2) принципи, що визначають процесуально-правове становище суб'єктів цивільного процесу;
- 4. За предметом регулювання:** 1) принципи організації правосуддя; 2) функціональні принципи.

Велике значення у формуванні цивільного процесуального права відіграють джерела цивільного процесуального права. **Джерела цивільного процесуального права – це нормативно-правові акти різного рівня, в яких містяться норми цивільного процесуального права.** Таким джерелом насамперед є **Конституція України**, якою встановлені основи організації і діяльності суду, правовий статус громадян, у тому числі і в цивільному судочинстві. Основним джерелом, що регулює порядок судочинства в цивільних справах, є **Цивільний процесуальний кодекс України** (далі – ЦПК України), прийнятий 18 березня 2004 р.¹

Джерелами цивільного процесуального права є й інші законодавчі акти України, що визначають окремі положення цивільного процесу: **Цивільний кодекс України** встановлює правила допустимості засобів доказування у справах про визнання недійсними певних угод; **Сімейний кодекс України** – склад осіб, які мають право на порушення справи в суді про позбавлення батьківських прав, участь органів опіки та піклування у деяких справах щодо сімейних правовідносин; **Кодекс законів про працю України** – підвідомчість судові трудових прав; а також **закони України: «Про судоустрій і статус суддів»** від 02.06.2016 – встановлює правові засади організації судової влади та здійснення правосуддя в Україні, систему судів загальної юрисдикції, завдання суду; **«Про адвокатуру та адвокатську діяльність»** від 5 липня 2012 р. – врегульовує види адвокатської діяльності в цивільному судочинстві; **«Про прокуратуру»** від 14 жовтня 2014 р. – регламентує питання участі прокурора в цивільному процесі; **«Про місцеве самоврядування в Україні»** від 21 травня 1997 р. – надає право виконавчим органам

¹ Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

сільських, селищних, міських рад та їхнім головам звертатися до суду щодо стягнення з фізичних осіб збитків, завданих інтересам населення, навколишньому середовищу, місцевому господарству та щодо припинення права власності на земельну ділянку; **«Про судову експертизу»** від 25 лютого 1994 р. – врегульовує принципи судово-експертної діяльності, її організацію та правовий статус експертів.²

Джерелами цивільного процесуального права є також **укази Президента України та постанови Кабінету Міністрів України, інструкції міністерств і відомств, міжнародні договори і угоди**, що визначають порядок співробітництва між національними й іноземними органами юстиції.

Важливе значення для однакового розуміння і правильного застосування норм цивільного процесуального права мають роз'яснення, надані **постановами Пленуму Верховного Суду України**, що не мають нормативного характеру, але є обов'язковими для судів, що застосовують норми права, стосовно яких зроблені такі роз'яснення.

Окрім цього, для більш якісного опанування теми окрему увагу здобувачам вищої освіти слід приділити системі цивільного процесуального права. Так, під **системою цивільного процесуального права** слід розуміти *сукупність цивільних процесуальних норм, що регулюють правосуддя в цивільних справах, і завдань цивільного судочинства, що забезпечують виконання*. Цивільне процесуальне право складається з двох частин: загальної та особливої. Загальна частина містить основні положення щодо: складу учасників, системи захисту їхніх процесуальних прав, предметної компетенції суду, строків, видатків, судового доказування і його засобів. Загальна частина будується в точній відповідності до Розділу I «Загальні положення» ЦПК України. *Особлива частина* регламентує рух справи процесуальними стадіями судочинства: від порушення до завершення цивільної процесуальної діяльності. У цій частині виділяються позовне, наказне і окреме провадження суду першої інстанції, а також провадження з перегляду судових рішень, ухвал і постанов у апеляційних, касаційних провадженнях і у зв'язку з винятковими чи нововиявленими обставинами.

При підготовці до семінарських та практичних занять із теми здобувачі вищої освіти повинні звернути увагу на вивчення ключових понять теми, таких як: *цивільне процесуальне право як галузь права; цивільне процесуальне право як наука; цивільне процесуальне право як навчальна дисципліна; система цивільного процесуального права;*

² Там само.

6. Значення цивільного процесуального права в сучасній правовій доктрині.

7. Цивільне процесуальне право й організація судової та правоохоронної системи України.

8. Цивільно-процесуальні норми, їхня структура.

9. Стадії цивільного процесу.

10. Джерела цивільного процесуального права.

1.3. Тестові завдання до теми *(оберіть правильну відповідь)*

1. Яка з перелічених частин входить до системи цивільного процесуального права:

- а) вступна частина;
- б) заключна частина;
- в) центральна частина;
- г) загальна частина.

Відповідь: _____

2. Система яких норм входить до основи цивільного процесуального права:

- а) захисні норми;
- б) правові норми;
- в) суспільні норми;

в) процедурні норми.

Відповідь: _____

3. Яка частина системи цивільного процесуального права визначає основні засади цивільного судочинства:

- а) загальна частина;
- б) вступна частина;
- в) спеціальна частина;
- г) особлива частина.

Відповідь: _____

4. Цивільне процесуальне право як галузь права – це:

а) сукупність цивільних процесуальних норм, що регулюють правосуддя в цивільних справах, і завдань цивільного судочинства; складається з двох частин;

б) складова частина юридичної науки, предметом якої є цивільне процесуальне право, цивільне судочинство і теорія цивільного процесуального права;

в) галузь права, що регулює порядок розгляду й вирішення судом цивільних справ, а також порядок державного виконання постанов судів;

г) галузь права, що охоплює норми цивільного права, котрі регулюють майнові та особисті немайнові правові відносини між рівноправними суб'єктами права – фізичними та юридичними особами, територіальними громадами, державами та іншими суб'єктами публічного права.

Відповідь: _____

5. Цивільне судочинство – це:

а) врегульований нормами цивільного процесуального права порядок розгляду і вирішення цивільних справ;

б) врегульована господарсько-процесуальними нормами діяльність суду з відправлення правосуддя у цивільних справах;

в) сукупність правових норм різних галузей права, предметом регулювання яких є відносини у сфері реалізації публічних (державних, суспільних) інтересів за допомогою переважно імперативного методу регулювання;

г) процесуальна діяльність уповноважених судових органів із розгляду публічно-правових конфліктів.

Відповідь: _____

6. Який нормативно-правовий акт є джерелом цивільно-процесуального права і має найвищу юридичну силу:

- а) Цивільний процесуальний кодекс України;
- б) Конституція України;
- в) Цивільний кодекс;
- г) Закон України «Про судоустрій і статус суддів».

Відповідь: _____

7. Основним джерелом норм цивільного процесуального права є:

- а) Конституція України;
- б) Господарський кодекс України;
- в) Цивільний процесуальний кодекс України;
- г) Цивільний кодекс України.

Відповідь: _____

8. За дією в системі права цивільні процесуальні принципи класифікуються на:

- а) конституційні цивільні процесуальні принципи;
- б) галузеві цивільні процесуальні принципи;
- в) нормотворчі цивільні процесуальні принципи;
- г) функціональні цивільні процесуальні принципи.

Відповідь: _____

9. За нормою нормативного закріплення цивільні процесуальні принципи поділяються на:

- а) конституційні цивільні процесуальні принципи;
- б) принципи організації правосуддя;
- в) принципи, що визначають процесуально-правове становище суб'єктів цивільного процесу;
- г) міжгалузеві цивільні процесуальні принципи.

Відповідь: _____

10. За предметом регулювання цивільні процесуальні норми поділяються на:

- а) загальні цивільні процесуальні принципи;
- б) функціональні цивільні процесуальні принципи;
- в) принципи, що зумовлюють діяльність суду;
- г) принципи, що визначають процесуально-правове становище суб'єктів цивільного процесу.

Відповідь: _____

11. Правосуддя в Україні здійснюється:

- а) судами та прокуратурою;
- б) державними органами та їхніми посадовими особами;
- в) виключно судами;
- г) будь-яким органом, що обирає позивач для захисту своїх прав.

Відповідь: _____

12. Що з переліченого не є стадією цивільного процесу:

- а) порушення цивільної справи;
- б) виконання судових постанов та постанов інших органів;
- в) підготовка справи до судового розгляду;
- г) розгляд і вирішення справи в судовому засіданні.

Відповідь: _____

13. Які з перелічених видів не є провадженнями у цивільному процесі:

- а) позовне провадження;
- б) провадження в третейських судах;
- в) наказне провадження;
- г) окреме провадження.

Відповідь: _____

14. Які з перелічених принципів є галузевими:

- а) законність;
- б) диспозитивність;
- в) національна мова судочинства;
- г) об'єктивна істина.

Відповідь: _____

15. Під цивільною процесуальною формою розуміють:

а) закріплення процесуальних дій у передбачених процесуальних документах;

б) зовнішній засіб вчинення процесуальних дій, визначених правилами, в певному порядку судом і всіма учасниками процесу при розгляді і вирішенні справи;

в) встановлений цивільним процесуальним правом порядок розгляду та вирішення цивільних справ судами загальної юрисдикції;

г) публічне, у відкритому судовому засіданні, з'ясування фактичних обставин справи.

Відповідь: _____

Завдання № 4

Зробіть детальний аналіз методів цивільного процесуального права та наведіть декілька прикладів застосування кожного методу в конкретній життєвій ситуації.

Завдання № 5

Підготуйте реферат на одну з тем:

1. Місце цивільного процесуального права у правовій системі України;
2. Цивільне судочинство і його стадії;
3. Поняття цивільного процесуального права і його значення.

ТЕМА 2 ЦИВІЛЬНІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ

2.1. Методичні рекомендації

Тема присвячена комплексному дослідженню загальної характеристики цивільних процесуальних правовідносин. **Цивільні процесуальні правовідносини** – це врегульовані цивільним процесуальним правом відносини, що складаються між судом та іншими суб'єктами із приводу розгляду і вирішення цивільної справи.

Під час вивчення цієї теми здобувачам вищої освіти слід звернути увагу на основні **ознаки цивільних процесуальних правовідносин**. Цивільні процесуальні правовідносини як самостійний вид правових відносин характеризується такими специфічними ознаками, як: 1) правова форма вираження; 2) обов'язковим суб'єктом окреслених правовідносин є суд; 3) імперативно-диспозитивний характер; 4) динамічність; 5) багатостадійність; 6) системний характер; 7) зв'язок із матеріально-правовими відносинами; 8) являють собою один із засобів механізму захисту прав, свобод та інтересів фізичних, юридичних осіб та держави.³

Окрім цього, для більш якісного опанування теми здобувачам вищої освіти доцільно проаналізувати підстави виникнення цивільних процесуальних правовідносин. **Підставами виникнення цивільних процесуальних відносин** є юридичні факти – передбачені процесуальними нормами певні життєві обставини, з якими пов'язується виникнення, зміна або припинення цивільних процесуальних правовідносин. Такими юридичними фактами є процесуальні дії учасників процесу і суду. Нагадаємо, що за вольовим критерієм юридичні факти поділяються на: 1) дії – обставини, що залежать від волі людини. Вони є різновидом правомірної свідомої поведінки, що своїм вольовим характером відрізняється від інших проявів існування особи (рефлексів, інстинктів тощо); 2) події – обставини, що виникають та існують незалежно від волі людини і непідвладні їй. Останні мають юридичне значення у випадках, коли вони зазначені в актах законодавства або договорі як такі, що породжують правові наслідки.

Вважаємо, що не менш важливим є вивчення здобувачами вищої

³ Там само.

освіти видів цивільних процесуальних правовідносин. Так, із метою впорядкування та виявлення функцій цивільних процесуальних правовідносин останні прийнято класифікувати за такими ознаками:

1) **за характером взаємовідносин між суб'єктами процесу:** а) головні – відносини між судом і сторонами процесу; б) похідні – взаємодія суду з іншими особами, які беруть участь у справі; в) службово-допоміжні – відносини між судом та іншими учасниками процесу, які сприяють здійсненню правосуддя;

2) **за характером взаємодії суб'єктів процесу:** а) відносини змагальності; б) відносини співробітництва; в) відносини керування;

3) **залежно від виконуваних функцій і завдань:** а) регулятивні; б) охоронні; в) правовідновлюючі; г) каральні; д) компенсаційні;

4) **відповідно до розподілу прав і обов'язків між суб'єктами цивільних процесуальних правовідносин:** а) односторонні; б) двосторонні;

5) **за наявністю і характером інтересу суб'єктів:** а) відносини між судом і особами, які мають матеріальний інтерес у результатах розгляду справи; б) відносини між судом і особами, які мають процесуальний інтерес; в) відносини між судом і особами, які незаінтересовані в результаті розгляду справи, але вони сприяють здійсненню правосуддя.⁴

Окрему увагу при вивченні теми здобувачам вищої освіти варто приділити опануванню системи цивільних процесуальних правовідносин. Система цивільних процесуальних правовідносин – це порядок тісно взаємопов'язаних і взаємозумовлених відносно самотійних правовідносин, котрі відрізняються одне від одного за підставами виникнення, суб'єктним складом, змістом, об'єктом та не можуть існувати ізольовано від інших, між якими встановлено конкретні, індивідуалізовані правові зв'язки, що розвиваються під час руху цивільної справи від її виникнення до припинення.

Акцентувати увагу необхідно й на суб'єктах цивільних процесуальних правовідносин. Суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин – це учасники процесуальних відносин, які виникають у суді з приводу розгляду і вирішення цивільних справ. Залежно від ролі, котру вони виконують, суб'єкти правовідносин можуть бути підрозділені на три групи: суди; особи, які беруть участь у справі; особи, які є іншими учасниками цивільного процесу. Класифікація суб'єктів цивільних процесуальних відносин на осіб, які беруть участь у справі, і осіб, які є іншими учасниками цивільного процесу, має важливе практичне

⁴ Там само.

2.3. Тестові завдання до теми (оберіть правильну відповідь)

1. Цивільні процесуальні правовідносини – це:

а) передбачені процесуальними нормами певні життєві обставини, з якими пов'язується виникнення, зміна або припинення цивільних процесуальних норм;

б) врегульовані цивільним процесуальним правом відносини, що складаються між судом та іншими суб'єктами із приводу розгляду і вирішення цивільної справи;

в) врегульовані нормами цивільного процесуального права відносини, що виникають між господарським судом та іншими учасниками судового процесу при розгляді й вирішенні господарських спорів, у процесі перевірки законності та обґрунтованості прийнятих судових рішень та їх виконання;

г) форма індивідуально предметних цивільних відносин, у підґрунті яких саморегульовано сформовані суб'єктивні права та юридичні обов'язки їх учасників.

Відповідь: _____

2. Що з переліченого НЕ належить до ознак цивільних процесуальних правовідносин:

а) мають диспозитивно-імперативний характер;

б) мають імперативно-диспозитивний характер;

в) є динамічними;

г) мають системний характер.

Відповідь: _____

3. Передумовами виникнення цивільних процесуальних правовідносин є:

а) динамічність господарських процесуальних правовідносин;

б) наявність цивільної дієздатності в учасників цивільних-процесуальних правовідносин;

в) наявність юридичних фактів;

г) відсутність правової поведінки в учасників цивільних процесуальних правовідносин.

Відповідь: _____

4. До основних елементів цивільних процесуальних правовідносин НЕ належить:

- а) суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин;
- б) об'єкт цивільних процесуальних правовідносин;
- в) зміст цивільних процесуальних правовідносин;
- г) предмет цивільних процесуальних правовідносин.

Відповідь: _____

5. Обов'язковим суб'єктом цивільних процесуальних правовідносин є:

- а) захисник;
- б) особи, які сприяють судовому розгляду та вирішенню справи;
- в) суд;
- г) відповідач.

Відповідь: _____

6. Цивільна процесуальна правоздатність – це:

а) здатність мати цивільні процесуальні права та обов'язки сторони, третьої особи, заявника, заінтересованої особи;

б) здатність особисто здійснювати цивільні процесуальні права та виконувати свої обов'язки в суді;

в) функціональна ознака суб'єкта цивільних процесуальних правовідносин (особи, яка бере участь у справі), що полягає у прагненні досягти певного процесуального результату у формі відповідного судового рішення, що відповідає функціональному призначенню участі цього суб'єкта у розгляді та вирішенні цивільної справи;

г) правильна відповідь у варіантах а, б.

Відповідь: _____

7. Згідно з класифікацією за характером взаємовідносин між суб'єктами процесу одним із видів цивільних процесуальних правовідносин є:

- а) відносини змагальності;
- б) компенсаційні відносини;
- в) односторонні відносини;
- г) головні відносини.

Відповідь: _____

8. Згідно з класифікацією за характером взаємодії суб'єктів процесу одним із видів цивільних процесуальних правовідносин є:

- а) похідні відносини;
- б) службово-допоміжні відносини;
- в) відносини керування;
- г) головні відносини.

Відповідь: _____

9. Залежно від виконуваних функцій і завдань цивільні процесуальні правовідносини класифікуються на:

- а) регулятивні;
- б) правовідновлюючі;
- в) компенсаційні;
- г) всі відповіді вірні.

Відповідь: _____

10. Відповідно до розподілу прав і обов'язків між суб'єктами цивільних процесуальних правовідносин останні НЕ поділяються на:

- а) односторонні правовідносини;
- б) двосторонні правовідносини;
- в) відносини співробітництва;
- г) правильна відповідь у варіантах б, в.

Відповідь: _____

11. Встановлюються тільки державою; є загальнообов'язковими; мають загальний характер; регулюють суспільні відносини у сфері здійснення правосуддя у цивільних справах; забезпечуються можливістю застосування державного примусу чи процесуальних заходів, не пов'язаних із державним примусом; спрямовані на забезпечення правильного і своєчасного розгляду і вирішення цивільних справ – це характеристика:

- а) ознак цивільних процесуальних правовідносин;
- б) принципів цивільних процесуальних правовідносин;
- в) передумов цивільних процесуальних правовідносин;
- г) норм цивільних процесуальних правовідносин.

Відповідь: _____

12. Обставини процесуально правового характеру, наявність яких є необхідною для реалізації права на звернення до суду за захистом своїх прав, – це:

- а) правоздатність;

- б) юридичні факти;
- в) передумови;
- г) привід.

Відповідь: _____

13. Передбачає встановлену законом здатність мати цивільне процесуальне право і виконувати цивільні процесуальні обов'язки – це про:

- а) правоздатність;
- б) передумови;
- в) привід;
- г) юридичні факти.

Відповідь: _____

14. Цивільні процесуальні відносини – це завжди відносини між:

- а) трьома суб'єктами;
- б) чотирма суб'єктами;
- в) двома суб'єктами;
- г) п'ятьма і більше суб'єктами.

Відповідь: _____

15. Який характер мають цивільні процесуальні правовідносини?

- а) імперативний;
- б) дизпозитивний;
- в) нормотворчий;
- г) імперативно-дизпозитивний.

Відповідь: _____

2.4. Ситуативні задачі до теми

(вирішіть задачу та надайте аргументовані відповіді на запитання, посилаючись на норми чинного законодавства)

Задача 1

Позивач Калина звернулася до суду із позовом до відповідача Глоби, в якому просить визнати відповідача батьком дитини та стягнути з нього аліменти на утримання позивача та дитини, оскільки позивач проживала з відповідачем однією сім'єю без реєстрації шлюбу та у період перебування у фактичних шлюбних відносинах у Калини та Глоби

3. В чому полягає цивільна процесуальна правоздатність?

4. Як само чином слід вирішити спір?

4. «Підстави цивільних процесуальних правовідносин» – це:

5. «Суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин» – це:

Завдання № 2

Питання для самостійного опрацювання теми

1. Що входить до поняття «цивільні процесуальні правовідносини»?

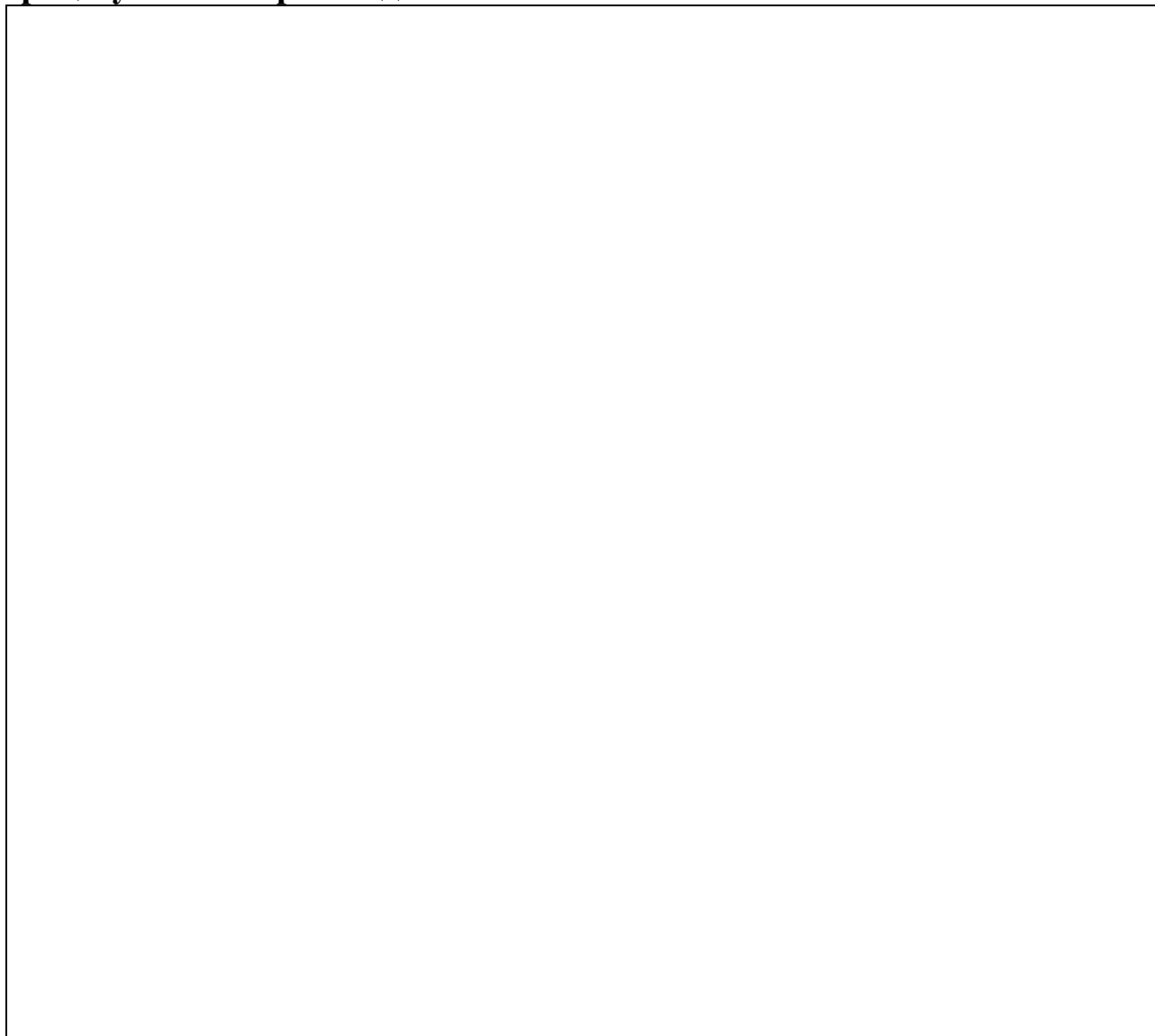
5. Хто є учасником цивільних процесуальних правовідносин?

Завдання № 3

Надайте основні класифікації цивільних процесуальних правовідносин.

Завдання № 4

Розробіть структурно-логічну схему «Суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин».

Завдання № 5

Підготуйте реферат на одну з тем:

1. Поняття цивільних процесуальних правовідносин;
2. Підстави і передумови виникнення цивільних процесуальних правовідносин;
3. Суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин.

ТЕМА 3 УЧАСНИКИ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

3.1. Методичні рекомендації

При вивченні цієї теми здобувачам вищої освіти слід згадати, що учасники цивільного процесу є суб'єктами цивільних процесуальних відносин, що виникають у результаті розгляду конкретної цивільної справи, а отже, і носіями цивільних процесуальних прав та обов'язків. Особливістю цивільних процесуальних відносин є наявність обов'язкового суб'єкта – суду. Всі інші учасники цивільного процесу (окрім суду) поділяються на дві групи: учасники справи та інші учасники судового процесу. Суб'єкти цих груп мають різний правовий статус та відрізняються насамперед наявністю або відсутністю юридичної заінтересованості.

Учасники справи зацікавлені у винесенні судом рішення на їхню користь, адже таке рішення впливатиме на обсяг їхніх прав та обов'язків, а також вони є або учасниками матеріального спору, що розглядається судом (наприклад, сторони), або виконують певні функції у системі управління суспільством (наприклад, прокурор, який звертається до суду в інтересах держави). Тобто ці учасники процесу мають юридичну (матеріальну та/або процесуальну) заінтересованість у результатах справи.

До учасників справи, відповідно до ст. 42 Цивільного процесуального кодексу України, належать сторони, треті особи (у справах позовного провадження), заявник та боржник (у справах наказного провадження), заявники та інші заінтересовані особи (у справах окремого провадження). У справах можуть також брати участь органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб.

Для того, щоб мати можливість брати участь у процесі як учасник справи, особа повинна мати цивільну процесуальну право- та дієздатність. Згідно зі ст. 46 Цивільного процесуального кодексу України цивільна процесуальна правоздатність – це здатність мати цивільні процесуальні права та обов'язки; її мають усі фізичні і юридичні особи. Цивільна процесуальна дієздатність, відповідно до ст. 47 згаданого кодексу, являє собою здатність особисто здійснювати цивільні процесуальні права та виконувати свої обов'язки в суді. Таку здатність

мають фізичні особи, які досягли повноліття, а також юридичні особи. Процесуальна дієздатність має певні схожі риси з цивільною дієздатністю, зокрема, у підставах надання її тим особам, які не досягли повноліття. Так, фізична особа може набути повної процесуальної дієздатності з моменту реєстрації неповнолітньою особою шлюбу, а також у інших встановлених законом випадках.

Також «неповнолітні особи віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років, а також особи, цивільна дієздатність яких обмежена, можуть особисто здійснювати цивільні процесуальні права та виконувати свої обов'язки в суді у справах, що виникають з відносин, у яких вони особисто беруть участь, якщо інше не встановлено законом. Суд може залучити до участі в таких справах законного представника неповнолітньої особи або особи, цивільна дієздатність якої обмежена».⁶

Під час вивчення цієї теми здобувачам вищої освіти слід розуміти різницю між різними учасниками справи.

Так, сторони є обов'язковими суб'єктами цивільного процесу у справах позовного провадження. Як правило, вони є учасниками спору, що розглядається у суді, і саме тому вони мають і матеріальну, і процесуальну заінтересованість у справі, адже саме на них поширюються всі наслідки судового рішення.

Сторонами в цивільному процесі є **позивач і відповідач**. **Позивач** – це та сторона процесу, яка особисто або через представника в її інтересах звернулася до суду з позовом, вважаючи, що її права, свободи чи інтереси порушені, невизнані або оспорується. **Відповідач** – це інша сторона процесу, яка притягається судом до відповідальності за порушення, невизнання або оспорування права чи охоронюваного законом інтересу за поданим позовом, так як на неї вказує позивач як на порушника свого права.

Позивачем і відповідачем можуть бути **фізичні й юридичні особи, а також держава**, інші суб'єкти правовідносин (наприклад, територіальні громади, Автономна Республіка Крим).

У деяких випадках при розгляді справи на боці позивача або відповідача можуть виступати не одна, а декілька осіб. Участь кількох осіб на боці однієї чи обох сторін у процесі називається процесуальною співучастю.

Процесуальна співучасть можлива у таких випадках: предметом спору є спільні права чи обов'язки кількох позивачів або відповідачів; права та обов'язки кількох позивачів чи відповідачів виникли з однієї підстави; предметом спору є однорідні права та обов'язки. Залежно від того, на боці якої сторони виступають декілька осіб, співучасть може

⁶ Там само.

бути активною (кілька споживачів та один відповідач), пасивною (один позивач та декілька відповідачів) та змішаною (декілька позивачів та відповідачів).

Особливими учасниками цивільного процесу є треті особи, які належать до учасників справи, адже мають процесуальну заінтересованість у результатах справи тому, що ухвалене судом рішення у справі може торкатись і їхніх інтересів. Водночас вони не є сторонами справи і вступають у вже розпочатий сторонами процес. Метою участі третіх осіб у судовому розгляді є захист ними своїх прав, свобод чи інтересів, що відрізняються від прав, свобод чи інтересів сторін.

Цивільне процесуальне законодавство передбачає два види третіх осіб: треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, та треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору.

При вивченні теми здобувачам вищої освіти слід відрізнити ці два види учасників справи та визначати їхні відмінні риси.

Так, треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору – це треті особи, які вступають у справу шляхом пред'явлення позову до однієї чи двох сторін із метою захисту особистих прав, свобод та охоронюваних законом інтересів. Такі треті особи вступають у справу, вже порушену сторонами у суді, втручаючись у спір між сторонами. При цьому вони мають особистий характер заінтересованості та заявляють самостійні вимоги на предмет спору.

Такі треті особи вступають у справу шляхом подання позову, висуваючи правову вимогу до позивача, відповідача або відразу до двох сторін. Позовна заява третьої особи повинна відповідати загальним вимогам, встановленим для такого виду заяв. При цьому така позовна заява повинна містити обґрунтування правового зв'язку вимоги третьої особи із вимогою, яка вже є предметом судового розгляду. За процесуальним становищем треті особи, які заявляють самостійні вимоги, користуються усіма правами і мають усі обов'язки позивача, однак займають у процесі окреме процесуальне становище.

Треті особи, **які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору**, беруть участь у справі на стороні позивача або відповідача з метою захисту своїх суб'єктивних прав та інтересів. Тобто такі треті особи також вступають у справу, котру вже порушено іншими особами, мають особистий характер заінтересованості та виступають у процесі на стороні позивача або відповідача. Також їх може бути залучено до участі у справі за заявою учасників справи.

Під час судового розгляду справи є можливою заміна сторін та

третіх осіб іншими особами. Така заміна називається процесуальним правонаступництвом, за якого всі права та обов'язки учасника справи, який замінюється, переходять до правонаступника. Отже, при процесуальному правонаступництві відбувається заміна суб'єкта в процесуальних відносинах внаслідок його заміни у матеріальних відносинах. Підставою для правонаступництва може бути смерть фізичної особи, ліквідація юридичної особи, заміна кредитора чи боржника у зобов'язанні тощо. Залучення правонаступника відбувається на підставі винесення судом відповідної ухвали за заявою правонаступника або з ініціативи суду.

У випадках, встановлених законом (зокрема, ст. 56 Цивільного процесуального кодексу), до судового процесу можуть залучатись або самостійно ініціювати судовий розгляд з метою захисту прав, свобод та інтересів інших осіб органи, наділені спеціальними повноваженнями, а також фізичні та юридичні особи. До таких органів належать Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, прокурор, органи державної влади, органи місцевого самоврядування.

Усі перелічені учасники справи (зокрема, сторони, треті особи, особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб) можуть брати участь у судовому процесі особисто та/або через представника.

Відповідно до ст. 60 Цивільного процесуального кодексу України представниками можуть бути адвокат або законний представник. Таке процесуальне представництво, залежно від підстави виникнення, може бути договірним (представником виступає, наприклад, адвокат) та законним (наприклад, представником виступають батьки, усиновлювачі, опікуни та піклувальники).

До представників висуваються певні вимоги. Зокрема, представниками можуть бути дієздатні особи, щодо яких відсутня заборона закону на представництво (наприклад, представником у суді не може бути особа, яка виступає у цьому самому судовому процесі як секретар, свідок, перекладач, прокурор, суддя, слідчий, крім випадків, коли вони діють як представники відповідного органу, що є стороною або третьою особою у справі, чи як законні представники). Повноваження представників мають бути посвідчені такими документами: довіреностями фізичної або юридичної особи, якщо представляються її інтереси, керівник юридичної особи також може підтвердити свої повноваження документами, що посвідчують його службове становище та повноваження; свідоцтвом про народження дитини або рішенням про призначення опікуном, піклувальником чи охоронцем спадкового майна; ордером, що видається адвокату адвокатським об'єднанням або

3. Хто такий позивач у цивільному процесі?

4. Що таке процесуальна співучасть?

5. Що таке процесуальне правонаступництво?

6. Що є підставами виникнення процесуального правонаступництва?

7. В якому порядку процесуальний провонаступник залучається до цивільного процесу?

8. Треті особи яких видів можуть брати участь у цивільному процесі?

9. Хто такий відповідач у цивільному процесі?

- в) перекладач та експерт;
- г) свідки.

Відповідь: _____

3. Обов'язковим суб'єктом цивільних процесуальних правовідносин є:

- а) суд (суддя);
- б) позивач;
- в) відповідач;
- г) перекладач.

Відповідь: _____

4. Хто з наведених суб'єктів належить до учасників справи:

- а) суддя;
- б) позивач;
- в) експерт;
- г) перекладач.

Відповідь: _____

5. Умовою заміни неналежного відповідача належним є:

- а) згода позивача;
- б) відмова позивача від позову;
- в) згода відповідача;
- г) згода як позивача, так і відповідача.

Відповідь: _____

6. Участь кількох відповідачів у цивільному процесі називається співучастю:

- а) формальною;
- б) активною;
- в) пасивною;
- г) обов'язковою.

Відповідь: _____

7. В яких із наведених випадків є можливим правонаступництво:

- а) смерть позивача або відповідача у справі про стягнення заборгованості зі сплати аліментів;
- б) смерть позивача у справі про поновлення на роботі;
- в) смерть відповідача у справі про стягнення аліментів;

г) смерть позивача у справі про виселення наймача з будинку, що належить позивачу на праві приватної власності.

Відповідь: _____

8. Які з перелічених тверджень є вірними для характеристики третіх осіб:

- а) треті особи – це особи, які надають висновок у справі;
- б) треті особи – це особи, що не мають юридичної заінтересованості у справі, а лише сприяють здійсненню правосуддя;
- в) треті особи – це особи, які виступають у вже розпочатій за ініціативою інших осіб справі;
- г) треті особи – це особи, що надають докази у справі.

Відповідь: _____

9. Якими правами користуються у процесі треті особи, що заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору:

- а) вони користуються правами позивача;
- б) вони користуються правами відповідача;
- в) вони мають права сторін, крім права брати участь у дослідженні доказів;
- г) вони мають право вступити у справу та бути присутніми на судових засіданнях.

Відповідь: _____

10. Що є підставою для вступу у процес третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору:

- а) треті особи вступають у справу для захисту своїх суб'єктивних прав;
- б) треті особи бажають надати допомогу сторонам у процесі;
- в) треті особи зобов'язані брати участь у справі за законом;
- г) правильна відповідь відсутня.

Відповідь: _____

11. Яких із перелічених процесуальних прав у цивільному процесі не має прокурор:

- а) укласти мирову угоду;
- б) відмовитися від поданої заяви про порушення справи;
- в) змінити заявлені ним вимоги;
- г) подати зустрічний позов.

Відповідь: _____

12. Чим відрізняється процесуальне становище прокурора від процесуального становища позивача:

- а) рішення суду поширюється на нього, а не на позивача, в інтересах якого порушено справу;
- б) рішення суду поширюється на позивача, а не на прокурора;
- в) на відміну від позивача, прокурор має матеріальну заінтересованість у справі;
- г) на відміну від позивача, прокурор не має права надавати докази у справі.

Відповідь: _____

13. Які учасники цивільного судочинства можуть мати представника у суді:

- а) особи, які беруть участь у справі;
- б) органи державної влади та місцевого самоврядування;
- в) юридичні особи, які виступають у справах як відповідачі;
- г) усі відповіді правильні.

Відповідь: _____

14. На які види поділяється процесуальне представництво залежно від підстав виникнення:

- а) законне, договірне;
- б) обов'язкове, факультативне;
- в) офіційне, договірне;
- г) офіційне, неофіційне.

Відповідь: _____

15. Які особи можуть виконувати в суді функцію законних представників:

- а) керівник юридичної особи, який є її одноособовим органом управління;
- б) один із співучасників за дорученням інших співучасників;
- в) члени органів управління підприємств, установ та організацій у справах цих юридичних осіб;
- г) батьки, усиновителі, опікуни та піклувальники у справах недієздатних або обмежено дієздатних осіб.

Відповідь: _____

Завдання № 4.

Складіть клопотання про заміну неналежного відповідача.

Завдання № 5.

Складіть клопотання про залучення у процес третьої особи.

ТЕМА 4 ДОКАЗИ ТА ДОКАЗУВАННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

4.1. Методичні рекомендації

При вивченні цієї теми здобувачам вищої освіти слід згадати, що правильне встановлення судом обставин справи, що розглядається в цивільному процесі, сприяє здійсненню правосуддя та виконанню завдань цивільного судочинства, до яких, відповідно до ст. 2 ЦПК України, відносять справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ із метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Дослідження обставин справи, визначення прав та обов'язків сторін для її всебічного та об'єктивного розгляду відбувається, у свою чергу, шляхом дослідження та оцінки судом доказів, що подаються учасниками справи. Саме шляхом здійснення процесу доказування, зокрема подання доказів учасниками для обґрунтування їхніх вимог, відбувається доведення ними своєї правоти та захист належних їм прав та інтересів. І саме від якості та повноти поданих доказів залежить майбутня позиція суду у вирішенні конфлікту між сторонами та прийняття мотивованого рішення.

Таким чином, **доказування**, як спосіб пізнання обставин справи, можна визначити як **діяльність учасників цивільного процесу при визначальній ролі суду з надання, збирання, дослідження й оцінки доказів із метою встановлення за їх допомогою дійсних обставин у справі, прав і обов'язків сторін**. Суб'єктами доказування є учасники справи, зазначені у ст. 42 ЦПК України, та суд.

Процес доказування відбувається у декілька етапів, до яких відносять: формування предмета доказування, збирання та подання доказів, дослідження доказів та їх оцінку.

Предметом доказування є обставини, що підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення. Тобто предмет доказування складають факти, що повинні бути встановлені під час розгляду справи. Він формується учасниками справи та судом.

Водночас існують факти, що не підлягають доказуванню. До них належать загальновідомі (такі, що відомі широкому колу осіб),

преюдиційні (встановлені рішенням суду, що набрало законної сили), презюмовані (так звані презумпції – закріплені законодавством припущення про наявність або відсутність юридичних фактів), визнані (визнані учасниками справи факти).

Збирання та подання доказів здійснюється самостійно сторонами та іншими учасниками справи.

Дослідження доказів відбувається для пізнання обставин справи і являє собою безпосереднє сприйняття і вивчення інформації про фактичні дані, представлені учасниками справи, за допомогою передбачених у законі засобів доказування.

Метою оцінки доказів є встановлення достовірності доказової інформації, наявності чи відсутності обставин, котрі обґрунтовують вимоги й заперечення сторін та інших обставин, що мають значення для правильного вирішення справи. Оцінка доказів – це розумова діяльність суб'єктів доказування, що ґрунтується на законах логіки і процесуального права. Обов'язок оцінювання доказів покладається на суд та учасників справи.

Статті 12 та 81 ЦПК України встановлюють правило, відповідно до якого кожна сторона повинна довести обставини, що мають значення для справи і на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених цим кодексом.⁷ Так, наприклад, відповідно до норм Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 «у справах щодо застосування керівником або роботодавцем чи створення ним загрози застосування негативних заходів впливу до позивача (звільнення, примушування до звільнення, притягнення до дисциплінарної відповідальності, переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, зменшення розміру заробітної плати тощо) у зв'язку з повідомленням ним або його близькими особами про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою обов'язок доказування, що прийняті рішення, вчинені дії є правомірними і не були мотивовані діями позивача чи його близьких осіб щодо здійснення цього повідомлення, покладається на відповідача»⁸. Таким чином, у більшості категорій справ саме учасники справи, особливо сторони, вступаючи у процес, беруть на

⁷ Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

⁸ Права та гарантії викривачів відповідно до Цивільного процесуального кодексу України. *Національне агентство з питань запобігання корупції*. URL : <https://nazk.gov.ua/uk/documents/prava-ta-garantiyi-vykryvachiv-vidpovidno-do-tsyvilnogo-protseualnogo-kodeksu-ukrayiny/>.

себе обов'язок доведення обставин, на які вони посилаються. У свою чергу, суд не може з власної ініціативи займатися збиранням доказів. Єдине, що може зробити суддя для отримання необхідних у справі доказів, це відповідно до ст. 84 ЦПК України витребувати їх у випадку, коли він має сумніви у добросовісному здійсненні учасниками справи їхніх процесуальних прав або виконанні обов'язків щодо доказів.

Визначення доказів міститься у ст. 76 ЦПК України, згідно з якою це будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи.

Вказані дані можуть бути встановлені такими засобами доказування: письмовими, речовими і електронними доказами; висновками експертів; показаннями свідків.

Кожен із цих засобів (у науковій літературі їх ще називають джерелами доказів або зовнішнім вираженням доказів) детально визначений у нормах ЦПК України.

Так, ст. 90 цього кодексу визначає показання свідка як «повідомлення про відомі йому обставини, які мають значення для справи».⁹ При цьому доказами не будуть вважатися ті показання свідка, щодо яких він не може назвати джерела своєї обізнаності щодо певної обставини. Згідно зі ст. 95 ЦПК України письмовими доказами є документи (крім електронних документів), які містять дані про обставини, що мають значення для правильного вирішення спору. Ст. 97 цього кодексу визначає речові докази як предмети матеріального світу, які своїм існуванням, своїми якостями, властивостями, місцезнаходженням, іншими ознаками дають змогу встановити обставини, що мають значення для справи. Особливим видом доказів є електронні докази, котрі, відповідно до ст. 100 ЦПК України, являють собою інформацію в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), вебсайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет). У ст. 102

⁹ Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

ЦПК України зазначено, що висновок експерта – це докладний опис проведених експертом досліджень, зроблені у результаті них висновки та обґрунтовані відповіді на питання, поставлені експертові, складений у порядку, визначеному законодавством. Крім того, згідно зі ст. 103 згаданого кодексу, якщо є необхідність, учасники справи можуть звернутися до експерта у галузі права та попросити у нього висновок щодо застосування аналогії закону чи аналогії права; змісту норм іноземного права згідно з їх офіційним або загальноприйнятим тлумаченням, практикою застосування і доктриною у відповідній іноземній державі та подати такий висновок як доказ до суду.

Також особливу увагу здобувачам вищої освіти слід звернути на те, що не будь-який доказ може бути взятий судом до уваги. Докази мають відповідати певним вимогам, зокрема, бути належними, допустимими, достовірними та достатніми.

Належними визнаються докази, що містять інформацію стосовно предмета доказування.

Допустимими є докази, одержані відповідно до порядку, встановленого законом.

Достовірними є докази, на підставі яких можна встановити дійсні обставини справи.

Достатніми є докази, що у своїй сукупності дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин справи, що входять до предмета доказування.

Дані, отримані з порушенням вказаних вимог, не можуть бути прийняті судом як докази.

4. Що таке належні докази?

5. Що є предметом доказування?

6. Які обставини не підлягають доказуванню?

7. Що належить до способів забезпечення доказів?

8. Які існують підстави звільнення від доказування?

9. На кого у цивільному процесі покладається обов'язок доказування?

10. Яким є порядок подання доказів?

4.3. Тестові завдання до теми
(оберіть правильну відповідь)

1. Докази – це:

- а) юридичні факти;
- б) будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює обставини справи;
- в) будь-які фактичні дані, одержані від позивача;
- г) будь-які фактичні дані, одержані від відповідача.

Відповідь: _____

2. Суб'єктами доказування є:

- а) суд;
- б) свідки;
- в) експерти;
- г) суд та учасники справи.

Відповідь: _____

3. Обов'язки щодо подання доказів покладаються на:

- а) суд;
- б) свідків, експертів та спеціалістів;
- в) учасників цивільного процесу;
- г) сторін та інших учасників справи;

Відповідь: _____

4. До предмета доказування включають:

- а) обставини, що обґрунтовують вимоги позивача;
- б) обставини, що обґрунтовують заперечення відповідача;
- в) інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи;
- г) все перераховане вище.

Відповідь: _____

5. Що з переліченого належить до вимог, що пред'являються до доказів:

- а) правдивість;
- б) спростовність;
- в) загальна відомість;
- г) допустимість.

Відповідь: _____

6. Стадіями процесу доказування є:

- а) збирання доказів;
- б) дослідження доказів;
- в) оцінка доказів;
- г) все перераховане вище.

Відповідь: _____

7. Достовірними є докази:

- а) що містять юридичні факти;
- б) що містять будь-які фактичні дані;
- в) одержані в порядку, встановленому законом;
- г) що містять інформацію стосовно предмета доказування.

Відповідь: _____

8. Допустимими є докази:

- а) що містять юридичні факти;
- б) на підставі яких можна зробити висновки на користь позивача;
- в) одержані в порядку, встановленому законом;
- г) на підставі яких можна встановити дійсні обставини справи.

Відповідь: _____

9. Способом забезпечення доказів є:

- а) переміщення доказів у приміщення суду для зберігання;
- б) огляд доказів;
- в) передача речі на зберігання особам, які не є учасниками справи;
- г) заслуховування пояснень сторін.

Відповідь: _____

10. Які обставини не підлягають доказуванню:

- а) визнані судом і позивачем;
- б) визнані судом і відповідачем;
- в) визнані свідком та експертом;

г) визнані сторонами.

Відповідь: _____

11. Засобом доказування є:

- а) висновок експерта;
- б) показання свідків;
- в) пояснення сторін;
- г) все перераховане вище.

Відповідь: _____

12. Належними є докази:

- а) що містять юридичні факти;
- б) що містять будь-які фактичні дані;
- в) одержані в порядку, встановленому законом;
- г) що містять інформацію стосовно предмета доказування.

Відповідь: _____

13. Ким із перелічених осіб подаються докази:

- а) позивачем;
- б) відповідачем;
- в) сторонами;
- г) державними органами.

Відповідь: _____

14. Речовими доказами, що містять інформацію щодо обставин справи, є:

- а) листування особистого характеру;
- б) документи;
- в) акти;
- г) електронні носії інформації.

Відповідь: _____

15. Підлягають доказуванню обставини:

- а) щодо яких у сторін виник спір;
- б) загальновідомі факти;
- в) визнані сторонами обставини;
- г) преюдиційні факти.

Відповідь: _____

4.4. Ситуативні задачі до теми

(вирішіть задачу та надайте аргументовані відповіді на запитання, посилаючись на норми чинного законодавства)

Задача № 1

Іванченко звернулася до Бабушкінського районного суду м. Дніпро із заявою про встановлення факту родинних відносин. У заяві вона вказала, що народилася 20.04.1996, про що Дніпровським відділом державної реєстрації актів цивільного стану у місті Кам'янське Кам'янського району Дніпропетровської області зроблено відповідний актовий запис за № 201. У свідоцтві про народження Іванченко було зазначено, що її батьком є Іванченко О.М., а матір'ю – Іванченко К.Т.

Також Іванченко вказала, що 15.01.2018 її батько склав заповіт на її користь. 22.08.2019 батько Іванченко помер, про що Дніпровським відділом державної реєстрації актів цивільного стану у місті Кам'янське Кам'янського району Дніпропетровської області зроблено відповідний актовий запис за № 88 та видано свідоцтво про смерть.

22.09.2019 вона у встановленому законом порядку звернулася до приватної нотаріальної контори у м. Кам'янське Дніпропетровської області із заявою про прийняття спадщини. Проте нотаріусом їй було відмовлено у вчиненні нотаріальної дії, оскільки в свідоцтві про народження Іванченко та в свідоцтві про смерть її батька є розбіжності, а саме прізвище в свідоцтві про народження в графі батько зазначено як «Іванченко», а в свідоцтві про смерть – як «Івонченко».

Посилаючись на викладене, Іванченко просила суд встановити факт родинних відносин між Іванченком О.М. та нею, а саме: встановити той факт, що померлий Івонченко О.М. є її батьком.

1. На вашу думку, які докази має надати Іванченко для підтвердження своїх вимог?

4. Що може стати наслідком недоведення позивачем своїх вимог у суді?

Задача № 4

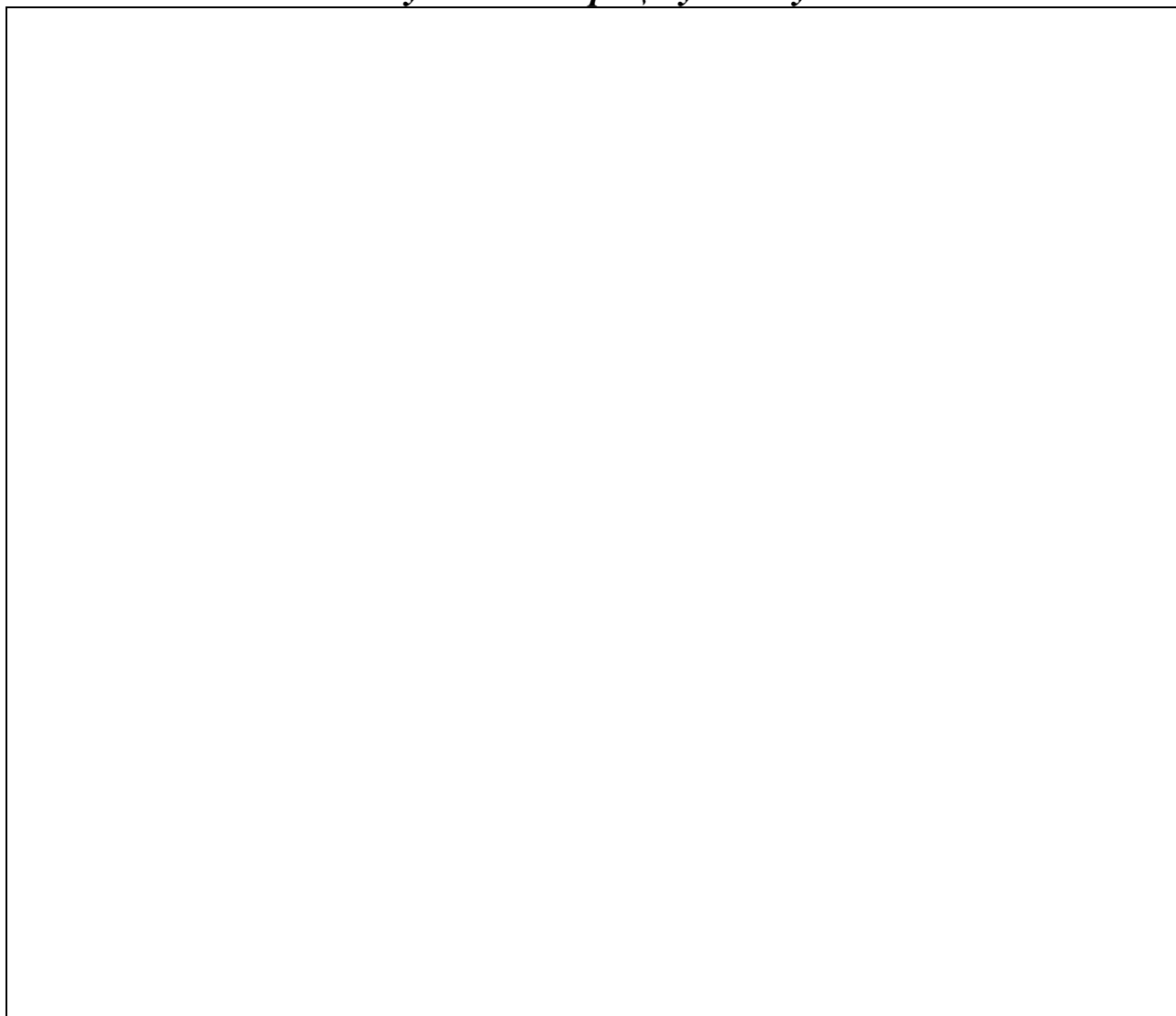
Іванюта подав позов до суду до своєї колишньої дружини про усунення перешкод у спілкуванні з дитиною та участь у її вихованні, а також визначення способу участі у вихованні дитини. У позові він вказав, що колишня дружина, незважаючи на визначений графік зустрічей із їхнім спільним неповнолітнім сином, чинить йому перешкоди у спілкуванні з дитиною. Як докази він надав суду: аудіозапис розмови з колишньою дружиною, в якому вона заявляла про заборону спілкуватися з дитиною та небажання віддавати йому дитину у встановлені графіком дні та години, а також письмові заяви сусідів та своєї матері, в яких підтверджувалось негативне ставлення колишньої дружини до Іванюти та її небажання дотримуватися графіку зустрічей його з дитиною. Також Іванюта заявив, що був змушений викликати поліцію та встановити факт порушення відповідачкою порядку спілкування батька з дитиною, про що також надав відповідні докази.

У відзиві на позовну заяву колишня дружина позивача заявила, що підставою відмови у зустрічах батька з сином є агресивна поведінка Іванюти. Зокрема, вона вказала, що Іванюта регулярно застосовував щодо неї фізичне та психологічне насильство і погрози, у тому числі й у присутності дитини. Вказане підтверджується тим, що позивач неодноразово притягався до адміністративної відповідальності за вчинення психологічного насильства в сім'ї.

1. Надайте визначення судових доказів.

4.5. Практичні завдання до теми
(виконайте завдання у письмовому вигляді)

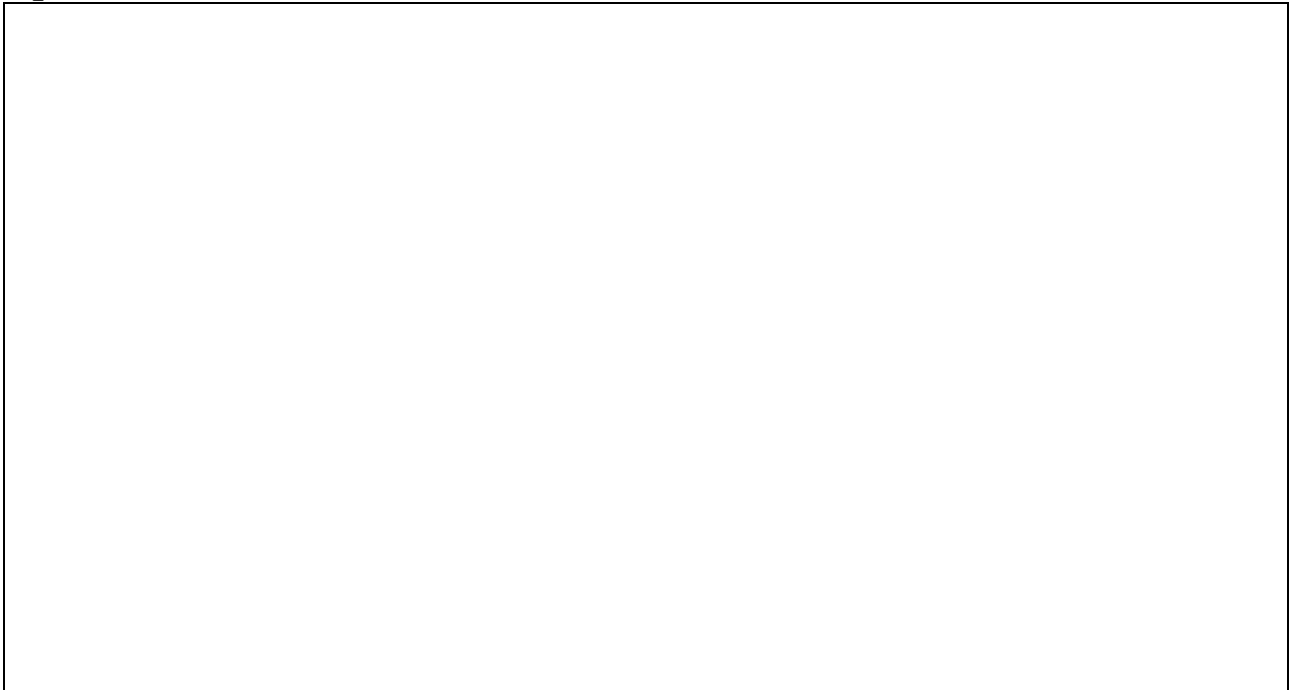
1. Складіть схему «Етапи процесу доказування».

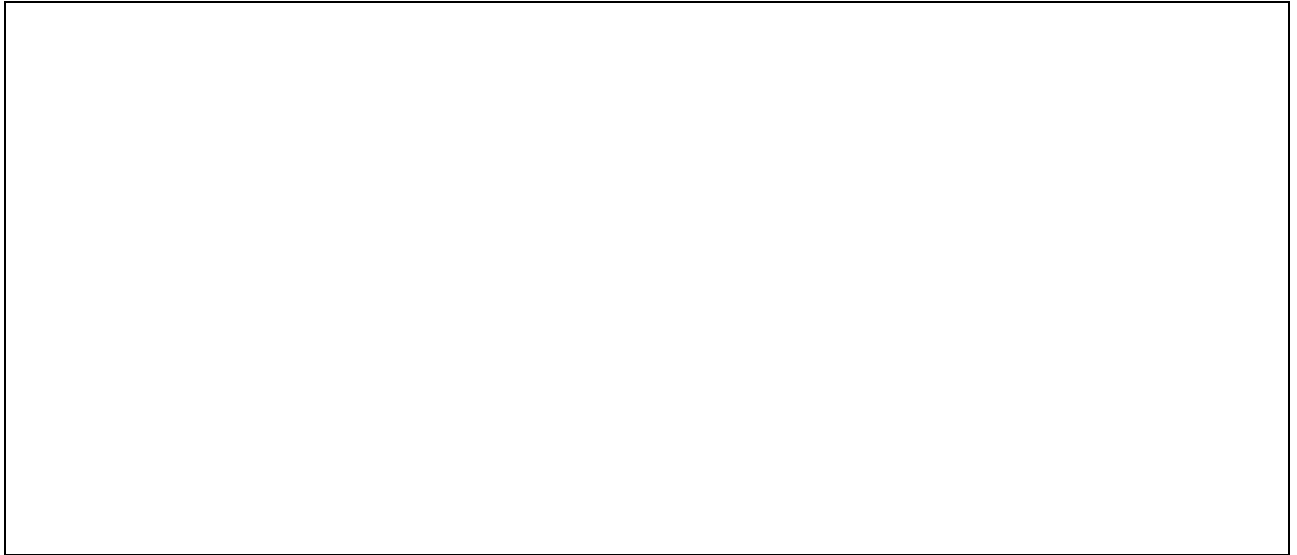

2. Складіть схему співвідношення термінів «доказування», «засіб доказування» та «докази».

3. Складіть клопотання про долучення доказів до матеріалів справи.

4. Складіть клопотання про витребування доказів у цивільному процесі.

5. Складіть заяву про забезпечення доказів.

ТЕМА 5 ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ. САНКЦІЇ ТА СУДОВІ ВИТРАТИ

5.1. Методичні рекомендації

Одним із завдань цивільного судочинства, встановлених, зокрема, Цивільним процесуальним кодексом України, є встановлення відповідного порядку, що передбачає й дотримання процесуальних строків. Процесуальні строки слугують для упорядкування процесуальних дій учасників процесу та суду для більш ефективного розгляду справ у межах цивільного судочинства.

Функції цивільних процесуальних строків полягають у забезпеченні визначеності меж цивільних правовідносин у цивільному судочинстві, можливості підготовки необхідних документів та виконання процесуальних дій, впливі на учасників процесу задля виконання ними покладених на них обов'язків. Таким чином, вони дисциплінують учасників процесу у повазі до цивільного судочинства.

Процесуальний строк є періодом часу, встановленим нормами закону або судом для виконання відповідних процесуальних дій сторонами та учасниками цивільного процесу, судом та іншими особами, які залучені до розгляду цивільної справи.

Процесуальні строки мають власні ознаки, до яких належать: регулюються нормами цивільного процесуального законодавства; адресовані безпосередньо до учасників цивільного процесу; входять до змісту цивільного процесуального права; мають юридичну силу та забезпечуються державою; покликані для систематизації завдань цивільного судочинства; встановлюють часові межі для вчинення процесуальних дій учасниками процесу; встановлюються нормами закону або судом; мають імперативний характер; підлягають обчисленню у днях, місяцях, роках.

На сьогодні існують різні класифікації процесуальних строків. Із-поміж них основними є:

1. За способом встановлення: законні та судові строки.

Законними строками є строки, що вказані у нормах ЦПК України і мають імперативний характер. До таких строків можна віднести: строк проведення попереднього судового засідання; строки розгляду справи;

строк подачі заяви про перегляд заочного рішення; строки апеляційного оскарження; строк касаційного оскарження; строк подачі заяви про перегляд за нововиявленими обставинами тощо.

Судові строки – це строки, що встановлюються судом для виконання учасниками цивільного процесу покладених обов'язків;

2. За правовим регулюванням: у позовному провадженні; в наказному провадженні, в окремому провадженні;

3. За процесуальними діями: щодо відкриття провадження у цивільній справі; у межах розгляду цивільної справи по суті; у межах перегляду судових рішень; щодо виконання судового рішення.

Важливими елементами обчислення процесуального строку у цивільній справі є встановлення початку перебігу цього строку та його закінчення.

Перебігом процесуального строку у цивільному процесі слід вважати певну плинність проміжку часу, що встановлений законом або судом та розпочинає свій відлік із наступного дня після відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язано його початок, відповідно до ст. 123 Цивільного процесуального кодексу України.

Згідно зі ст. 124 ЦПК України строк, що обчислюється роками, завершується у відповідні місяць і число останнього року строку. Строк, що обчислюється місяцями, завершується у відповідне число останнього місяця строку. Якщо закінчення строку, обчислювального місяцями, припадає на такий місяць, що відповідного числа немає, строк минає в останній день цього місяця. Якщо закінчення строку припадає на вихідний, святковий чи інший неробочий день, останнім днем строку є перший після нього робочий день.¹⁰

Строк не вважається пропущеним, якщо до його закінчення заява, скарга, інші документи чи матеріали або грошові кошти здано на пошту чи передані іншими відповідними засобами зв'язку.

У випадку, якщо ухвалою суду провадження у справі зупинено, зупиненню підлягають і процесуальні строки. Ст. 251 ЦПК України визначає вичерпний перелік обставин, за яких суд зобов'язаний зупинити провадження у справі.

Процесуальні строки у цивільній справі поновлюються разом із поновленням зупиненого судом провадження у справі, про що виноситься відповідна ухвала суду.

У разі неможливості з поважних причин виконати стороною процесуальні дії суд уповноважений на продовження процесуального

¹⁰ Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

строку, раніше встановленого судом. Процесуальні строки, встановлені законом, можуть бути продовжені лише у разі встановлення такої можливості Цивільним процесуальним кодексом України.

У разі пропущення стороною або учасниками цивільного процесу процесуальних строків до них можуть бути застосовані відповідні правові наслідки. Наприклад, у разі подання документів після закінчення встановленого процесуального строку такі документи можуть бути залишені судом без розгляду, окрім випадків, коли в межах процесуального строку особою було подане клопотання про продовження строку чи клопотання про поновлення строку у разі його спливу відповідно до ст. 125 ЦПК України.

Також існують і інші судові санкції, що застосовуються до осіб за порушення процесуальних строків. Наприклад, у разі, коли учасником справи подано до суду заяву про забезпечення доказів, що була надана суду до подання відповідної позовної заяви, такий учасник зобов'язаний подати до суду таку позовну заяву у триденний строк, що обчислюється із дня постановлення ухвали суду про забезпечення доказів. У випадку порушення цього строку та неподання позовної заяви такий учасник зобов'язаний відшкодувати судові витрати та збитки, що були понесені при забезпеченні доказів. Такі санкції не звільняють учасників справи від основного обов'язку щодо подання до суду відповідних доказів.

Розгляд цивільної справи передбачає відповідні грошові витрати, пов'язаних як безпосередньо із розглядом справи, так і з залученням спеціалістів, експертів, проведенням огляду доказів тощо. Така оплата також є певним частковим відшкодуванням витрат державі на здійснення правосуддя.

Під судовими витратами слід розуміти такі витрати, що покладені на державу або на сторони та учасників справи в межах позовного, окремого та наказного проваджень за вчинення процесуальних дій під час розгляду справи у цивільному судочинстві.

Функції судових витрат поділяються на компенсаційну, превентивну та соціальну.

Відповідно до ст. 133 ЦПК України судові витрати складаються з судового збору та витрат, пов'язаних із розглядом справи.

Судовим збором є закріплена у законодавстві України грошова сума, що покладається на фізичних та юридичних осіб за подання заяв, скарг до суду, за видачу судових документів, надходить до Державного бюджету та регулюється Законом України «Про судовий збір».

Згідно зі ст. 2 Закону України «Про судовий збір» суб'єктами сплати судового збору є громадяни України, іноземці, особи без

громадянства, підприємства, установи, організації, інші юридичні особи (зокрема іноземні) та фізичні особи – підприємці, які звертаються до суду чи стосовно яких ухвалене судове рішення.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про судовий збір» судовий збір сплачується за подання позовних заяв; заяв у межах наказного чи окремого провадження; апеляційних та касаційних скарг на рішення суду першої інстанції; заяв щодо перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами тощо. Ч. 2 ст. 3 Закону України «Про судовий збір» визначає вичерпний перелік випадків, коли судових збір не справляється.

На розмір судового збору впливає ціна позову, що позивач визначає самостійно та в обов'язковому порядку зазначає у позовній заяві.

Ціною позову є грошовий еквівалент майнових потреб позивача, що він бажає стягнути у судовому порядку з відповідача (відповідачів), а також вартість майна, що потребує відшкодування.

Цивільним процесуальним законодавством України передбачені певні пільги зі сплати судового збору, що поділяються на звільнення від сплати судового збору та відстрочку (розстрочку) сплати судового збору.

Ст. 5 Закону України «Про судовий збір» також передбачає звільнення осіб від сплати судового збору, що має вичерпний перелік.

Так, згідно зі ст. 136 ЦПК України суд, зважаючи на майновий стан сторін, має закріплені повноваження щодо відстрочення або розстрочення сплати судового збору на певний строк, однак не більш ніж до ухвалення судового рішення у справі.

До витрат, що пов'язані з розглядом цивільної справи, законодавство відносить витрати: на правову допомогу; пов'язані з явкою до суду; пов'язані із залученням експерта, перекладача, спеціаліста, свідків та пов'язані з проведенням судових експертиз; пов'язані з проведенням огляду доказів, а також пов'язані зі вчиненням інших процесуальних дій під час розгляду цивільної справи; пов'язані з оголошенням про виклик відповідача.

4. Що означає перебіг процесуального строку?

5. Які обов'язки мають сторони та учасники справи у разі поновлення судом пропущеного процесуального строку?

6. Що таке ціна позову?

7. Що входить до судових витрат та витрат, пов'язаних із розглядом справи?

8. Які пільги зі сплаті судового збору передбачені Цивільним процесуальним кодексом України?

9. Яким є порядок звільнення осіб від сплати судового збору?

г) момент оголошення ухвали суду.

Відповідь: _____

4. Процесуальні строки, що встановлюються законом або судом, НЕ обчислюються:

а) днями;

б) годинами;

в) місяцями;

г) вказівкою на подію, що повинна настати.

Відповідь: _____

5. Перебіг процесуального строку закінчується:

а) в останній день місяця;

б) о 24 годині вказаного дня;

в) на наступний день після закінчення встановленого процесуального строку;

г) на наступний робочий день після закінчення встановленого процесуального строку.

Відповідь: _____

6. Початком перебігу процесуального строку у цивільному процесі є:

а) момент оголошення особі судового рішення;

б) день виконання відповідної процесуальної дії;

в) день, що встановлений ухвалою суду;

г) наступний день після настання відповідної календарної дати.

Відповідь: _____

7. Які наслідки має зупинення провадження у цивільній справі:

а) перериває перебіг процесуального строку у цивільному провадженні;

б) не зупиняє перебігу цивільних процесуальних строків;

в) зупиняє перебіг цивільних процесуальних строків;

г) переносить виконання процесуальних дій на іншу дату.

Відповідь: _____

8. Судовим рішенням при вирішенні питання про поновлення строку у цивільному провадженні є:

а) ухвала;

б) наказ;

- в) постанова;
- г) рішення.

Відповідь: _____

9. Що належить до витрат, пов'язаних із розглядом цивільної справи:

- а) витрати на залучення судді до розгляду справи;
- б) витрати на технічну фіксацію судового процесу;
- в) витрати на правову допомогу;
- г) витрати на паперове оформлення стороною документів та доказів.

Відповідь: _____

10. Які повноваження має суд при вирішенні питання про відстрочення або розстрочення сплати судового збору щодо осіб, враховуючи їхній майновий стан:

- а) відстрочення та розстрочення сплати судового збору до повноважень судді не належать;
- б) суд своєю ухвалою може відстрочити або розстрочити сплату судового збору на невизначений строк;
- в) суд своєю ухвалою може відстрочити або розстрочити сплату судового збору на строк не більш як до ухвалення судового рішення у справі;
- г) суд своєю ухвалою може відстрочити або розстрочити сплату судового збору на строк до початку розгляду справи по суті.

Відповідь: _____

11. Загальна ставка судового збору встановлюється залежно від встановленого розміру:

- а) мінімальної заробітної плати;
- б) вартості майна;
- в) неоподаткованого мінімуму доходів громадян;
- г) соціальної пільги.

Відповідь: _____

12. Як визначається ціна позову при сукупності всіх платежів у цивільних справах про строкові платежі та видачі:

- а) не більш ніж за рік;
- б) не більш ніж за три роки;
- в) не менш ніж за шість місяців;

г) не більш ніж за п'ять років.

Відповідь: _____

13. Коли додатково сплачується судовий збір у випадках збільшення розміру позовних вимог або пред'явлення нових вимог:

- а) на стадії підготовчого провадження;
- б) разом із зверненням до суду з відповідною заявою;
- в) після оголошення судового рішення;
- г) після набрання судовим рішенням законної сили.

Відповідь: _____

14. Який законодавчий акт встановлює перелік осіб, які звільняються від сплати судового збору:

- а) Цивільний процесуальний кодекс України;
- б) Закон України «Про судовий збір»;
- в) Закон України «Про судоустрій і статус суддів»;
- г) визначається судовим рішенням.

Відповідь: _____

15. Які випадки надають відповідачу право на заявлення вимог щодо компенсації витрат, пов'язаних із розглядом цивільної справи через необґрунтовані дії позивача:

- а) залишення позовної заяви без руху;
- б) відмова у відкритті провадження у справі;
- в) закриття провадження у цивільній справі;
- г) зупинення провадження у цивільній справі.

Відповідь: _____

5.4. Ситуативні задачі до теми

(вирішіть задачу та надайте аргументовані відповіді на запитання, посилаючись на норми чинного законодавства)

Задача №1

Цивільну справу за позовною заявою Метехіної А.М. про стягнення аліментів на сина – Метехіна Д.О. було відкрито 10 жовтня 2022 р. 15 жовтня 2022 р. від її колишнього чоловіка Метехіна О.С. до суду був поданий зустрічний позов про оспорювання запису про батьківство. 17 жовтня 2022 р. головуючий суддя постановив ухвалу про прийняття зустрічної позовної заяви. Також указаною ухвалою призначено

3. Які існують строки розгляду справи?

Задача №2

За результатами розгляду цивільної справи за позовом Власенка І.К. судом першої інстанції ухвалено рішення, з яким Власенко І.К. не погодився та вирішив звернутись із його оскарженням до апеляційного суду.

1. Коли розпочинається строк для подання апеляційної скарги при обчисленні цивільно-процесуального строку?

2. До якого виду цивільно-процесуальних строків належить строк на апеляційне оскарження?

3. Коли закінчується перебіг строку на апеляційне оскарження судового рішення?

Задача № 3

У провадженні Самарського районному суду м. Дніпро перебувають такі справи: за заявою Кунах О.Л. про встановлення факту батьківства; за позовною заявою Кисельова М.В. про поновлення на роботі; за заявою Мітіної С.М. про відшкодування шкоди майну; заява Светлічної О.О. про повторну видачу копії судового рішення.

1. У який спосіб суд визначатиме судовий збір за вказаними справами?

5.5. Практичні завдання до теми
(виконайте завдання у письмовому вигляді)

Завдання № 1

Проаналізуйте процесуальні строки, передбачені Цивільним процесуальним кодексом України, складіть порівняльну таблицю.

--

Завдання № 2

Складіть клопотання про продовження строку на подання доказів.

--

Завдання № 3

Складіть заяву про поновлення строку на апеляційне оскарження за результатами отримання повного тексту рішення суду першої інстанції.

Завдання № 4

Складіть порівняльну таблицю підстав щодо таких пільг зі сплати судового збору: відстрочення (розстрочення), зменшення розміру, звільнення від сплати судового збору.

Завдання № 5

Складіть порівняльну таблицю розподілу судових витрат за результатами розгляду цивільної справи відповідності до Цивільного процесуального кодексу України.

--

ТЕМА 6

ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ПОЗОВУ. ВІДКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ

6.1. Методичні рекомендації

Одним із важливих документів у позовному провадженні цивільного судочинства є позовна заява.

Позовна заява – це задокументоване звернення особи до суду про захист або поновлення порушених, невизнаних чи оспорюваних прав, свобод або інтересів, що належно оформлене відповідно до вимог Цивільного процесуального кодексу України.

Так, згідно зі ст. 175 ЦПК України у позовній заяві має бути викладено таку інформацію:

- 1) найменування суду першої інстанції, до якого подається заява;
- 2) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові – для фізичних осіб) сторін та інших учасників справи, їхнє місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств та організацій України (для юридичних осіб, зареєстрованих за законодавством України), а також реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта для фізичних осіб – громадян України (якщо такі відомості позивачу відомі), відомі номери засобів зв'язку, офіційна електронна адреса та адреси електронної пошти;
- 3) ціна позову, якщо позов підлягає грошовій оцінці; обґрунтований розрахунок сум, що стягуються чи оспоруються;
- 4) зміст позовних вимог: спосіб (способи) захисту прав або інтересів, передбачений законом чи договором, або інший спосіб (способи) захисту прав та інтересів, що не суперечить закону і який позивач просить суд визначити у рішенні; якщо позов подано до кількох відповідачів – зміст позовних вимог щодо кожного з них;
- 5) виклад обставин, котрими позивач обґрунтовує свої вимоги; зазначення доказів, що підтверджують указані обставини;
- 6) відомості про вжиття заходів досудового врегулювання спору, якщо такі проводилися, в тому числі, якщо законом визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору;

7) відомості про вжиття заходів забезпечення доказів або позову до подання позовної заяви, якщо такі здійснювалися;

8) перелік документів та інших доказів, що додаються до заяви; зазначення доказів, котрі не можуть бути подані разом із позовною заявою (за наявності); зазначення щодо наявності у позивача або іншої особи оригіналів письмових або електронних доказів, копії яких додано до заяви;

9) попередній (орієнтовний) розрахунок суми судових витрат, котрі позивач поніс і котрі очікує понести у зв'язку з розглядом справи;

10) підтвердження позивача про те, що ним не подано іншого позову (позовів) до цього самого відповідача (відповідачів) із тим самим предметом та з тих самих підстав.¹¹

Обов'язковими елементами позовної заяви є: предмет позову, підстави позову та зміст позову.

Предметом позовної заяви виступає вимога позивача до відповідача, що є підставою для судового розгляду справи, має правовий характер, а саме врегульована нормами матеріального права, та щодо якої суд виносить судове рішення.

Підставами позовної заяви є певні обставини, що виступають обґрунтуванням вимог позивача, тобто юридичні факти, за яких настали наслідки щодо позивача. Підстави позову, у свою чергу, складаються з фактичної та правової підстав.

Фактичну підставу складають відповідні юридичні факти, що сталися і стали підґрунтям позовних вимог позивача до відповідача.

Правову підставу становить відповідність юридичних фактів законам та іншим нормативно-правовим актам, що дають підстави позивачу на звернення до суду.

Для належного звернення до суду у позовній заяві має бути викладено обґрунтування, обставини, що стали причиною такого звернення, тобто відповідний зміст позову.

Змістом позовної заяви є вимога позивача до суду про вирішення спірних правовідносин відповідним способом судового захисту.

При визначенні розміру судового збору, що підлягає сплаті при поданні позовної заяви, важливе значення має вид позову – майновий чи немайновий.

Якщо майновий позов передбачає звернення позивача до суду про захист прав та інтересів, що складають блага, котрі підлягають грошовій оцінці, то немайновий, у свою чергу, передбачає захист тих прав та інтересів, що не можуть бути оцінені у грошовій формі.

¹¹ Там само.

Саме право на пред'явлення позову до суду є законодавчо гарантованим правом осіб та відображає доступ до правосуддя. Таке право передбачає подання позовної заяви та відкриття провадження у справі у разі дотримання усіх правових вимог, передбачених ЦПК України, а також підтримання своїх вимог під час судового розгляду справи.

Відкриття провадження у справі тягне за собою виникнення в особи, до якої пред'явлені позовні вимоги, статусу відповідача, який є однією зі сторін у цивільному процесі. Відповідач, як і позивач, має відповідні права та обов'язки, право на представлення його інтересів, і на нього розповсюджується принцип процесуальної змагальності та рівноправності. Після отримання ухвали про відкриття провадження у цивільній справі відповідач має право на невизнання позову, заперечення проти позовних вимог, пред'явлення зустрічного позову до позивача.

Невизнання позову відповідачем передбачає відхилення вимог позивача. Під запереченням проти позову слід розуміти пояснення відповідача та обґрунтування своїх доводів щодо позовних вимог у повному обсязі або у певній їх частині, що оформлюються у відповідній правовій формі відзиву на позовну заяву. Такий відзив, відповідно до ст. 178 ЦПК України, повинен містити:

- 1) найменування (ім'я) позивача і номер справи;
- 2) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові для фізичних осіб) відповідача, його місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств та організацій України (для юридичних осіб, зареєстрованих за законодавством України), реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серію паспорта для фізичних осіб – громадян України, номери засобів зв'язку, офіційну електронну адресу та адресу електронної пошти, за наявності;
- 3) у разі повного або часткового визнання позовних вимог – вимоги, що визнаються відповідачем;
- 4) обставини, що визнаються відповідачем, а також правову оцінку обставин, надану позивачем, з якою відповідач погоджується;
- 5) заперечення (за наявності) щодо наведених позивачем обставин та правових підстав позову, з якими відповідач не погоджується, із посиланням на відповідні докази та норми права;
- 6) перелік документів та інших доказів, що додаються до відзиву, та зазначення документів і доказів, що не можуть бути подані разом із

відзивом, із зазначенням причин їх неподання;

7) заперечення (за наявності) щодо заявленого позивачем розміру судових витрат, котрі позивач поніс та очікує понести до закінчення розгляду справи по суті;

8) попередній (орієнтовний) розрахунок суми судових витрат, котрі відповідач поніс і котрі очікує понести у зв'язку з розглядом справи.

Зустрічний позов є самостійною позовною вимогою відповідача для спільного розгляду справи з первісним позовом, направленою на захист його інтересів.

Стаття 185 ЦПК України передбачає випадки, коли позовна заява залишається без руху, а саме: якщо вона подана без дотримання вимог, викладених у ст. ст. 175, 177 ЦПК України, та якщо не сплачено судовий збір у повному обсязі або частково, про що суддя постановляє ухвалу із зазначенням строку, протягом якого позивач повинен виправити недоліки, котра в подальшому надсилається чи вручається позивачу.¹²

Крім того, ЦПК України передбачає повноваження суду щодо повернення позовної заяви у випадках, коли: позивач до відкриття провадження у справі подав заяву про повернення йому позову; заяву подано недієздатною особою; заяву від імені позивача подано особою, яка не має повноважень на ведення справи; справа не підсудна цьому суду; подана заява про розірвання шлюбу під час вагітності дружини або до досягнення дитиною одного року без дотримання вимог, установлених Сімейним кодексом України; заяву подано без дотримання порядку, а також у випадках, коли після залишення позовної заяви без руху позивачем не усунуто недоліки, що визначені в ухвалі суду. Про факт повернення позовної заяви позивачеві суд постановляє відповідну ухвалу, що не забороняє позивачу повторно звернутися з цією позовною заявою до суду.

У випадку, коли позовна заява подана з дотриманням установлених строків, оформлена відповідно до вимог, передбачених цивільним процесуальним законодавством, суд постановляє ухвалу про відкриття провадження у справі.

Відкриття провадження у справі – це перша стадія цивільного процесу, що передбачає здійснення процесуальних дій судом та учасниками процесу, спрямованих на з'ясування усіх необхідних обставин у справі та надання необхідних заяв, клопотань та доказів у справі.

¹² Там само.

4. Що виносить суд при об'єднанні чи роз'єднанні позовних вимог:

- а) ухвалу;
- б) виконавчий лист;
- в) постанову;
- г) рішення.

Відповідь: _____

5. Що з переліченого належить до забезпечення позову:

- а) зменшення розміру аліментів;
- б) зобов'язання виконання обов'язку в натурі;
- в) відібрання дитини;
- г) встановлення обов'язку вчинити певні дії.

Відповідь: _____

6. Що НЕ належить до способів забезпечення позову:

- а) зупинення процедури ліквідації банківської установи;
- б) накладення арешту на майно;
- в) заборона суду на вчинення певних дій;
- г) встановлення судом зобов'язання на вчинення певних дій.

Відповідь: _____

7. У яких справах суд може вжити заходів із забезпечення позову до його подання:

- а) щодо стягнення заробітної плати;
- б) про захист честі та гідності;
- в) про захист інтелектуальної власності;
- г) перелік категорій справ законодавчо необмежених.

Відповідь: _____

8. Який зі вказаних елементів позову є обов'язковим відповідно до Цивільного процесуального кодексу України:

- а) підпис позивача;
- б) ціна позову;
- в) адреса суду, до якого подається позовна заява;
- г) реєстраційний номер облікової картки платника податків позивача.

Відповідь: _____

9. У якій кількості позивач повинен надати до позовної заяви копії позову та додатків до нього:

- а) однієї копії – для відповідача;
- б) відповідно до кількості учасників, які беруть участь у справі;
- в) позивач надає оригінал позовної заяви, обов'язок щодо вироблення копій покладений на суд;
- г) обов'язок щодо надання копій до позовної заяви стосується лише письмових доказів.

Відповідь: _____

10. Які передбачені випадки для повернення судом позовної заяви позивачу:

- а) позивач не сплатив судовий збір, частково;
- б) у позовній заяві не зазначено ціну позову;
- в) позовну заяву підписано особою, яка не має відповідної цивільної дієздатності;
- г) позивач не надав до позовної заяви копії її та доданих до неї документів у кількості, що відповідає кількості учасників цивільної справи.

Відповідь: _____

11. Які передбачені підстави для відмови у відкритті провадження у цивільній справі:

- а) позивач заявив про повернення позовної заяви;
- б) під час вирішення питання про відкриття провадження у справі до суду надійшла інформація про ліквідацію юридичної особи – позивача;
- в) позовна заява не підлягає розгляду у порядку цивільного судочинства;
- г) на підготовче судове засідання не з'явилися сторони справи.

Відповідь: _____

12. У яких випадках суд приймає рішення про спільний розгляд зустрічного позову з первісним позовом:

- а) позовні вимоги є однорідними;
- б) за вимогою відповідача;
- в) існує пряма вказівка цивільного законодавства;
- г) позови є взаємопов'язаними.

Відповідь: _____

13. Який строк встановлюється судом для усунення недоліків позовної заяви при залишенні її ухвалою без руху:

- а) не більш ніж п'ять днів;
- б) десять днів;
- в) не більш ніж п'ятнадцять днів;
- г) не менш ніж три дні.

Відповідь: _____

14. У випадку подання позову недієздатною особою суд:

- а) відмовляє у відкритті провадження у справі;
- б) повертає позовну заяву позивачу;
- в) відкриває провадження у справі;
- г) залишає позовну заяву без руху.

Відповідь: _____

15. Який строк надається Цивільним процесуальним кодексом України судді для вирішення питання про відкриття провадження у цивільній справі:

- а) три дні після надходження позову до суду;
- б) протягом п'яти днів зі дня надходження позовної заяви до суду;
- в) протягом розумного строку;
- г) не пізніше десяти днів із дня надходження позовної заяви до суду.

Відповідь: _____

Задача № 2

Сумська Д.Б. подала до суду позовну заяву до Сумького П.В. про розірвання шлюбу, визначення місця проживання їхньої малолітньої доньки Сумської С.П. (7 років) та поділ майна, що перебуває у спільній сумісній власності.

1. Чи підлягають зазначені позовні вимоги об'єднанню та подальшому розгляду у суді?

2. Які передбачені підстави для об'єднання (роз'єднання) позовних вимог?

3. Як повинен вчинити суд та у які строки?

Задача № 3

Бутенкова Л.М. звернулася до суду з позовною заявою про поновлення її на роботі та стягнення заробітної плати за час вимушеного прогулу. Ухвалою суду позовну заяву повернуто Бутенковій Л.М., оскільки нею до позовної заяви не було додано копії документів у кількості, що відповідає кількості учасників справи.

1. Чи правильного рішення дійшов суд?

2. Які існують підстави для повернення позовної заяви позивачу?

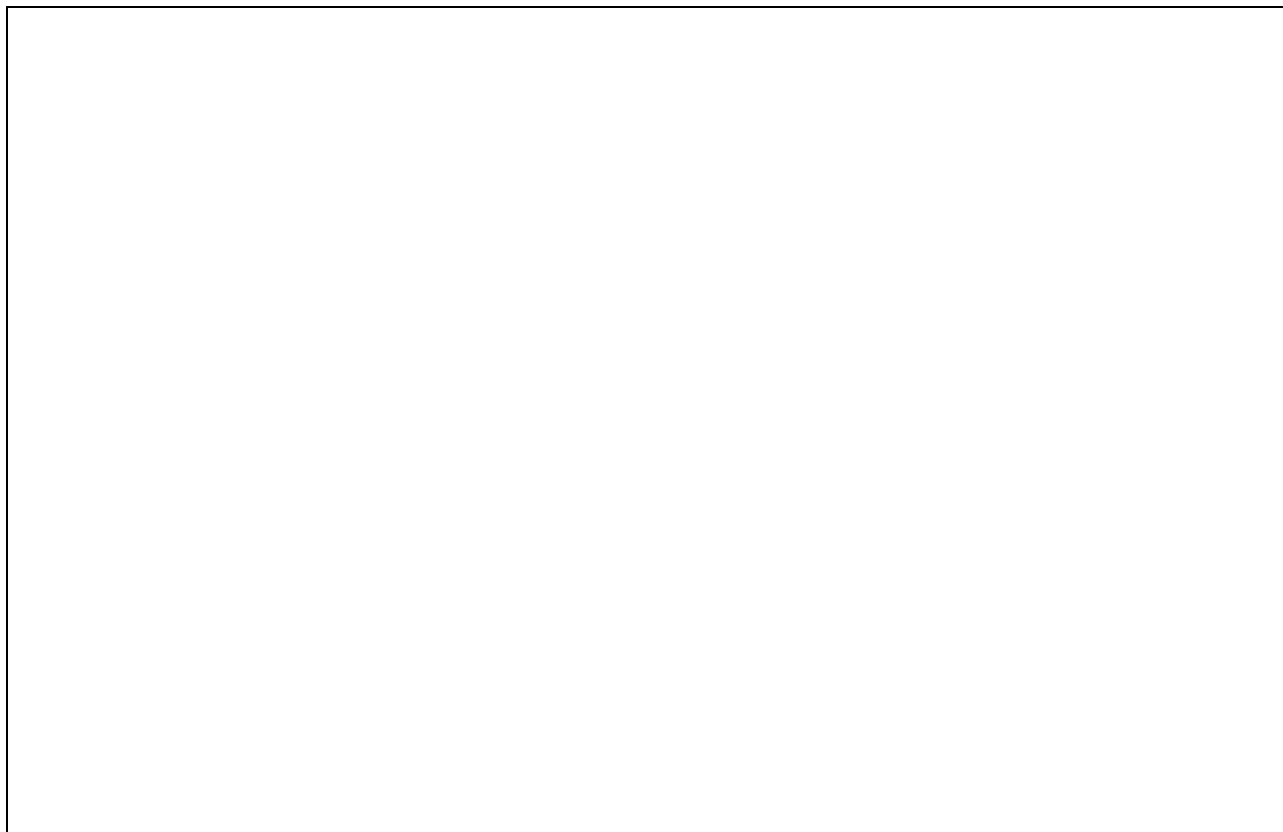
6.5. Практичні завдання до теми
(виконайте завдання у письмовому вигляді)

Завдання № 1

Складіть заяву про забезпечення позову.

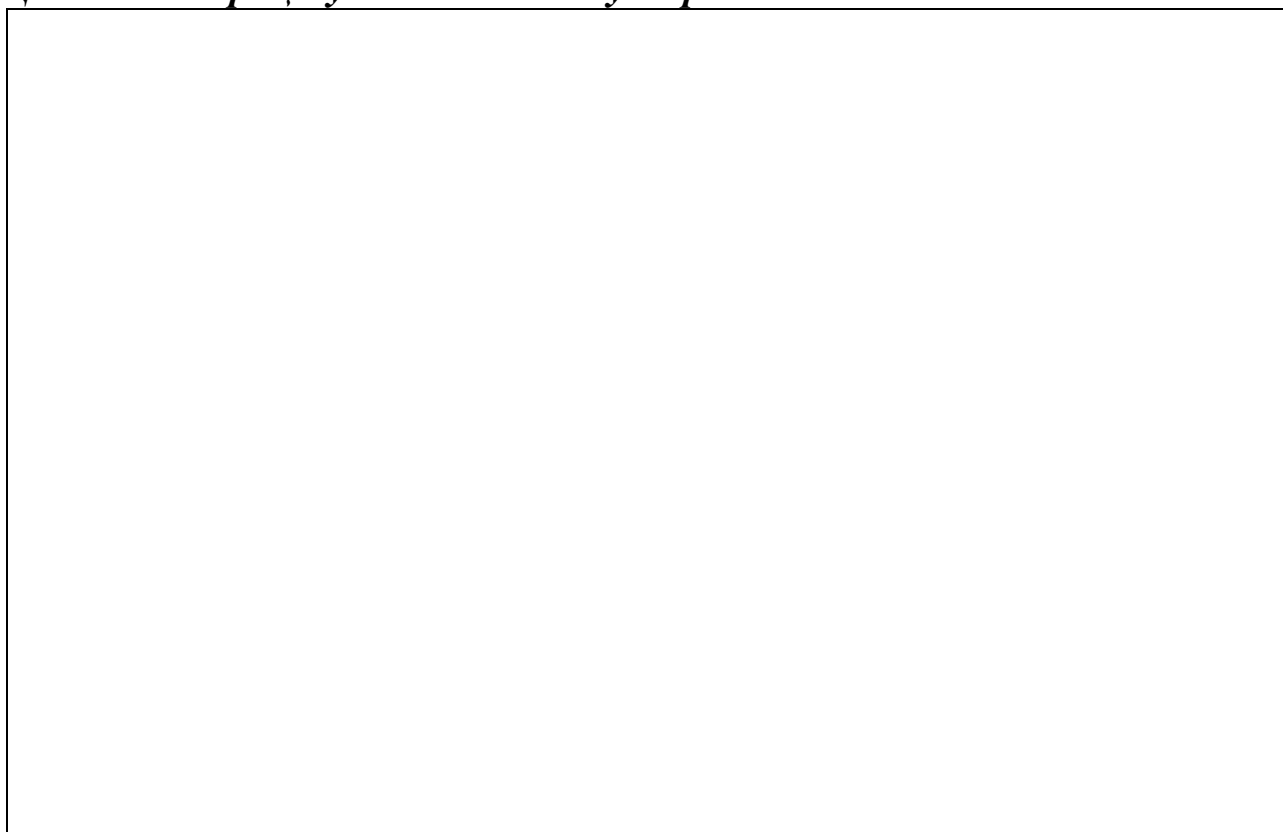
Завдання № 2

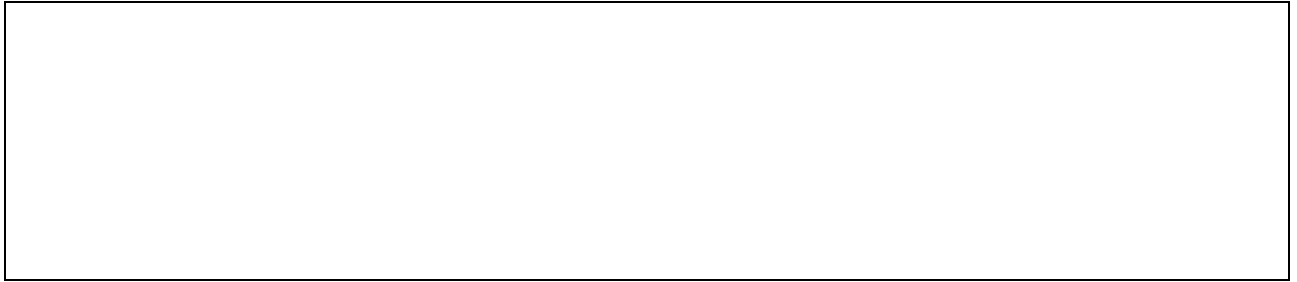
Складіть порівняльну таблицю підстав залишення позовної заяви без руху, відмови у відкритті провадження та повернення позовної заяви.

Завдання № 3

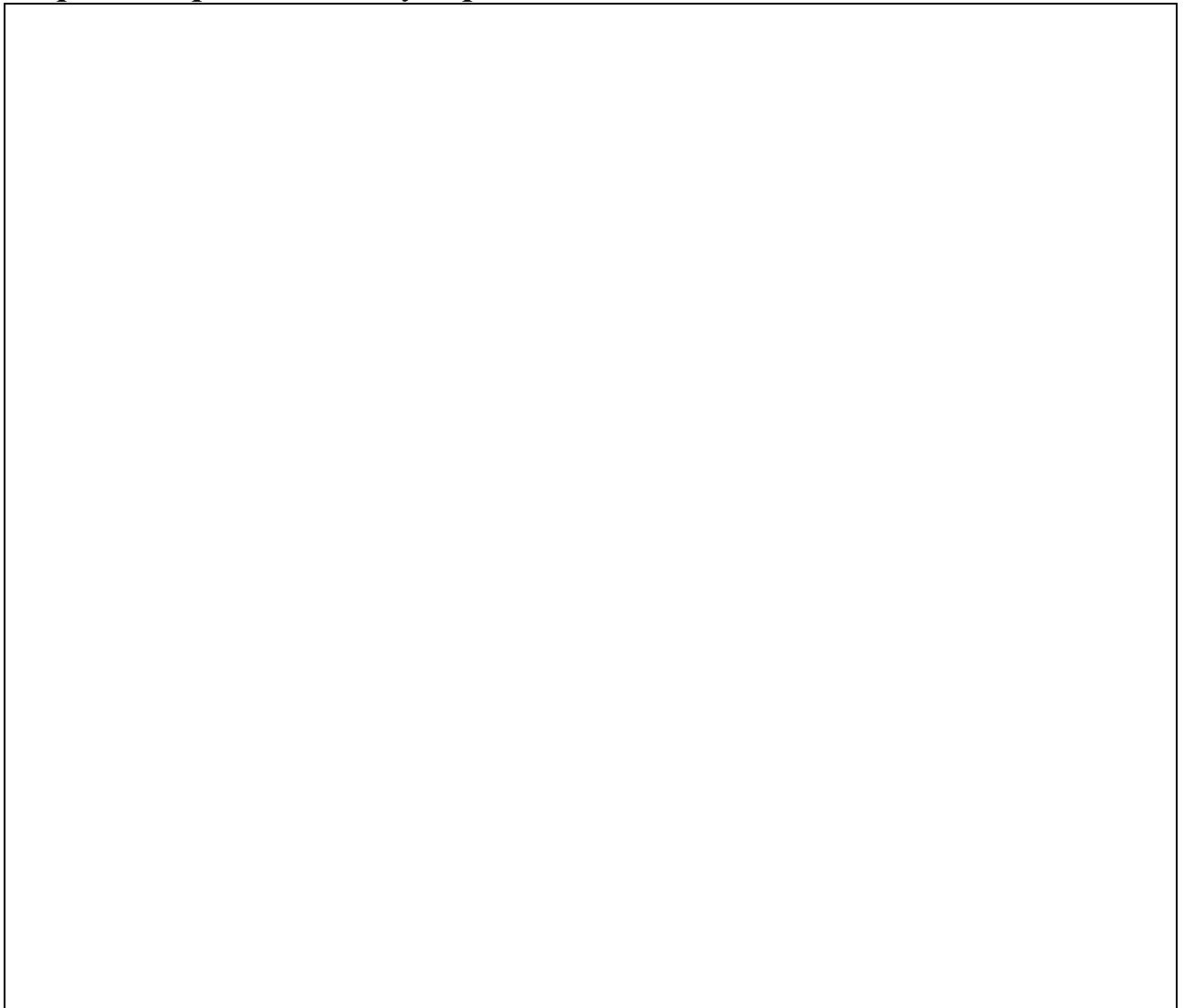
Складіть шаблон позовної заяви із дотриманням вимог ст. 175 Цивільного процесуального кодексу України.

Завдання № 4

Складіть порівняльну таблицю правових наслідків залишення позовної заяви без руху, повернення позовної заяви та відмови у відкритті провадження у справі:

Завдання № 5

Складіть шаблон відзиву на позовну заяву із дотриманням вимог ст. 178 Цивільного процесуального кодексу України.

ТЕМА 7 ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ДО СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

7.1. Методичні рекомендації

Метою провадження у справі до судового розгляду передбачено, що суд вживає необхідні заходи щодо примирення сторін, якщо не буде досягнуто примирного результату – забезпечує розгляд справи по суті в установленому законом порядку.

Після прийняття позовної заяви та відкриття провадження у справі розпочинається підготовка до судового розгляду – одна з обов'язкових стадій цивільного процесу. Мета цієї стадії полягає у сприянні охороні прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб шляхом створення умов для забезпечення правильного та своєчасного вирішення справи й ухвалення законного та обґрунтованого рішення по суті заявлених вимог.¹³

Завданнями підготовки до судового розгляду є:

- примирення сторін;
- визначення характеру спірного правовідношення та матеріальної норми права;
- визначення предмета доказування;
- визначення складу учасників процесу;
- з'ясування кола доказів.

Процесуальні дії можна поділити за суб'єктом здійснення на три групи:

- 1) процесуальні дії судді з підготовки справи;
- 2) процесуальні дії осіб, які беруть участь у справі;
- 3) процесуальні дії осіб, які сприяють здійсненню правосуддя.

Після відкриття провадження у справі, копії ухвали та позовної заяви надсилаються сторонам у справі. На попередньому судовому засіданні встановлюються факти щодо примирення, укладення мирової угоди та визнання позову.

Якщо спірні питання не врегульовано, суд:

- 1) уточнює позовні вимоги, з'ясовує заперечення проти позову,

¹³ Цивільне право та процес: підготовка до іспиту : навч. посібник. Ч. 2 / кол. авт. : К. Р. Резворович (кер.), О. С. Юнін, М. П. Юніна та ін. Дніпро : Видавець Біла К.О., 2020. 216 с.

зміст заявлених вимог;

2) вирішує питання щодо складу учасників справи.

Крім того, суд:

– встановлює належність позивача та відповідача у справі; факти, що підлягають доказуванню;

– вирішує питання щодо залучення або вступу у справу третіх осіб, прокурора, органів державної влади;

– з'ясовує докази та заперечення сторін і терміни їх подання;

– за клопотанням учасників у справі вирішує питання про витребування доказів та виклик свідків, про проведення експертизи, залучення до участі у справі спеціаліста, перекладача, особи, яка надає правову допомогу, або про судові доручення щодо збирання доказів;

– у невідкладних випадках проводить огляд на місці, огляд письмових і речових доказів;

– за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, вирішує питання про вжиття заходів забезпечення позову;

– вчиняє інші дії, необхідні для підготовки справи до судового розгляду;

– визначає час і місце судового розгляду.

Крім того, для забезпечення правильного та своєчасного розгляду справи учасники процесу повинні також вирішити на стадії підготовки питання про можливість об'єднання чи необхідність роз'єднання позовних вимог у порядку, встановленому ст. 188 ЦПК України.

Підготовче судове засідання є однією з процесуальних форм підготовки справи до судового розгляду. Відповідно до ст. 198 ЦПК України встановлено термін тридцять днів, у межах якого суд зобов'язаний призначити та провести попереднє судове засідання. Цей строк стосується лише дати підготовчого судового засідання і не поширюється на проведення судом інших процесуальних підготовчих дій, передбачених цивільним процесуальним законодавством.

При вирішенні питання про склад осіб, які братимуть участь у справі, суддя має можливість оптимізувати свою роботу, забезпечити швидкий розгляд і вирішення справи. Відповідно до ст. 95 ЦПК України сторони зобов'язані подати свої докази до суду до або під час попереднього судового засідання у справі, а якщо попереднє судове засідання у справі не проводиться – до початку розгляду справи по суті. Докази, подані з порушенням встановлених вимог, не приймаються, якщо сторона не доведе, що докази подано несвоєчасно з поважних

причин.¹⁴

Вирішення питань щодо витребування доказів, проведення експертизи, залучення до участі у справі спеціаліста, перекладача, особи, яка надає правову допомогу, виклику свідків або про судові доручення щодо збирання доказів, може здійснюватися лише за клопотанням осіб, які беруть участь у справі. Під час здійснення огляду на місці, огляду письмових і речових доказів у невідкладних випадках _____ . Дослідження письмових і речових доказів здійснюється, як правило, у приміщенні суду. Проте у випадку, якщо ці докази не можуть бути забезпечені до суду, вони оглядаються за їх місцезнаходженням.¹⁵

Про час і місце проведення огляду доказів за їх місцезнаходженням суд повинен повідомити в установленому законом порядку осіб, які беруть участь у справі, проте їх неявка не перешкоджає здійсненню такого огляду.

Огляд доказів за їх місцезнаходженням здійснюється судом за участю осіб, які беруть участь у справі. Під час проведення такого огляду особи, які беруть участь у справі, мають право давати свої пояснення щодо доказів, що оглядаються.¹⁶

Залучення до огляду письмових і речових доказів свідків, перекладачів, експертів, спеціалістів і проведення фотографування, звуко- і відеозапису здійснюється за клопотанням особи, яка бере участь у справі, або, у разі потреби, за ініціативою суду. У необхідних випадках під час огляду письмових чи речових доказів за їх місцезнаходженням суд може ставити питання експерту, перекладачеві, свідкам, а також користуватися допомогою спеціаліста.

Про проведення огляду доказів за їх місцезнаходженням складається протокол, в якому викладається інформація про перебіг огляду, а також зміст пояснень осіб, які беруть участь у справі, та показань експерта, перекладача, спеціаліста чи свідків стосовно доказів, що досліджуються. Цей протокол підписується усіма учасниками огляду. До нього також додаються всі складені або звірені плани, креслення, копії документів, а також зроблені під час огляду фотознімки письмових і речових доказів, відеозаписи тощо, котрі є невід'ємною частиною цього протоколу. Про наявність цих додатків зазначається безпосередньо у тексті протоколу огляду. Якщо особи, які беруть участь в огляді доказів за їх місцезнаходженням, не згодні зі змістом протоколу або додатками

¹⁴ Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Там само.

до нього, вони мають право робити власні зауваження щодо протоколу або його додатків. Ці зауваження оформляються письмово і додаються до протоколу. Вони розглядаються судом у судовому засіданні за участю осіб, які беруть участь у справі.¹⁷

Протокол огляду письмових і речових доказів за їх місцезнаходженням є об'єктом дослідження на стадії судового розгляду відповідно до правил ст. ст. 85, 86 ЦПК України. У разі необхідності суд має право провести огляд доказів за їх місцезнаходженням повторно.

Питання про вжиття заходів щодо забезпечення позову за клопотанням осіб, які беруть участь у справі вирішуються таким чином.

Забезпечення позову – це застосування судом заходів для створення можливості виконання у майбутньому рішення суду про присудження у випадках, якщо їх невжиття може утруднити чи зробити неможливим виконання рішення.

Підставою для вирішення питання щодо забезпечення позову є заява осіб – учасників справи, що подається до суду із зазначенням мети забезпечення позову.

Заходи забезпечення позову (ст. ст. 149–159 ЦПК України) можна поділити на дві групи: універсальні та спеціальні.

До універсальних заходів належать:

- накладення арешту на майно або грошові кошти;
- заборона вчиняти певні дії;
- встановлення обов'язку вчинити певні дії;
- заборона іншим особам здійснювати платежі або передавати майно відповідачеві чи виконувати щодо нього інші зобов'язання;
- передача речі, що є предметом спору, на зберігання іншим особам.

До спеціальних заходів належать:

- зупинення продажу описаного майна, якщо подано позов про право власності на це майно або про виключення його з опису;
- зупинення стягнення на підставі виконавчого документа.

У разі необхідності суд може застосувати інші види забезпечення позову.

¹⁷ Там само.

3. Попереднє судове засідання повинно бути призначено і проведено протягом:

- а) одного місяця зі дня відкриття провадження у справі;
- б) двох тижнів зі дня відкриття провадження у справі;
- в) 10 днів зі дня відкриття провадження у справі;
- г) розумного строку;

Відповідь: _____

4. Чи може бути допущено відкладення попереднього судового засідання:

- а) не допускається;
- б) допускається один раз;
- в) допускається необмежену кількість раз;
- г) закон не регулює це питання.

Відповідь: _____

5. Проведення попереднього судового засідання:

- а) не є обов'язковим. Питання про його проведення вирішується суддею під час відкриття провадження у справі;
- б) є обов'язковим. Проводиться у кожній цивільній справі;
- в) не є обов'язковим. Питання про його проведення вирішується суддею за участю сторін або особисто;
- г) є факультативним. Питання про його проведення вирішується суддею на стадії відкриття провадження у справі до судового розгляду.

Відповідь: _____

6. У попередньому судовому засіданні суд:

- а) приймає позовну заяву;
- б) уточнює позовні вимоги;
- в) залишає заяву без руху;
- г) повертає позовну заяву.

Відповідь: _____

7. Підставою для звільнення від доказування за позовами прокурора є:

- а) обставини, визнані судом загальновідомими;
- б) обставини, визначені прокурором у акті перевірки;
- в) обставини, визначені у постанові Антикорупційного бюро;
- г) обставини, визначені у постанові слідчого судді.

Відповідь: _____

8. Цивільний процес – це:

а) сукупність процесуальних дій суду та інших учасників процесу, що здійснюється в установленому законом порядку провадження в цивільних справах;

б) система правових норм, що регулюють суспільні відносини;

в) діяльність суду та осіб, які беруть участь у справі, зі здійснення правосуддя в цивільних справах;

г) підгалузь права.

Відповідь: _____

9. Правосуддя в Україні здійснюється:

а) судами та прокуратурою;

б) державними органами та їхніми посадовими особами;

в) виключно судами;

г) будь-яким органом, що обирає позивач для захисту своїх прав.

Відповідь: _____

10. Загальний строк розгляду цивільної справи становить:

а) 15 днів;

б) 20 днів;

в) 1,5 місяця;

г) до двох місяців.

Відповідь: _____

11. Протягом якого строку суд розглядає справу про забезпечення доказів:

а) 10 днів;

б) 5 днів;

в) у день надходження відповідної заяви;

г) місяць.

Відповідь: _____

12. Хто розглядає та вирішує клопотання про поновлення чи продовження пропущеного строку:

а) голова суду;

б) апеляційний суд;

в) вищий суд;

г) суд, у якому належало вчинити процесуальну дію або до якого потрібно було подати доказ чи документ.

Відповідь: _____

13. Види забезпечення позову:

- а) призначення експертизи;
- б) витребування доказів;
- в) огляд доказів за їх місцезнаходженням;
- г) заборона вчиняти певні дії.

Відповідь: _____

14. До передумов реалізації права на позов законодавство відносить:

- а) процесуальну заінтересованість особи;
- б) відсутність спору про підсудність між сторонами;
- в) наявність у позивача доказів, що обґрунтовують його вимоги;
- г) правильна відповідь відсутня.

Відповідь: _____

7.4. Ситуативні задачі до теми

(вирішіть задачу та надайте аргументовані відповіді на запитання, посилаючись на норми чинного законодавства)

Задача № 1

Квіткова П. працювала головним інженером на фабриці ВАТ «Промінь» у м. Стрий. 24 січня 2023 р. вона була звільнена з роботи внаслідок скорочення штату працівників (п. 1 ст. 40 Кодексу законів про працю України). Вважаючи звільнення незаконним, Квіткова П. 15 лютого 2023 р. звернулася до суду з позовом про поновлення її на роботі та стягнення з фабрики на її користь за час вимушеного прогулу заробітної плати у сумі 7850 грн.

1. Які дії повинен вчинити суддя для підготовки справи до розгляду?

2. Які документи потрібно долучити до позовної заяви?

3. Який порядок передачі документів на розгляд до суду?

4. Чи потрібно залучити перекладача?

5. З яких підстав суд може відмовити у відкритті провадження?

Задача № 2

Під час проведення попереднього судового засідання суд переконав сторін укласти мирову угоду та допоміг визначити її умови. Після цього суд виніс ухвалу про затвердження мирової угоди та закриття провадження у справі.

1. Чи правомірні дії суду?

2. Чи передбачає підготовка справи до судового розгляду таке завдання, як примирення сторін?

3. Обґрунтуйте правомірність рішення суду.

4. Які докази необхідно надати позивачу?

5. Обґрунтуйте розумний термін розгляду справи.

3. Наведіть підстави забезпечення позову.

4. Які обґрунтування необхідно надати відповідачу?

5. Назвіть стадії розгляду справи.

4. Які норми та статті Цивільного процесуального кодексу України застосовано?

5. Здійсніть аналіз зазначеної процесуальної ситуації.

7.5. Практичні завдання до теми
(виконайте завдання у письмовому вигляді)

Завдання № 1

Складіть заяву до суду про видачу судового рішення.

Завдання № 2.

Схематично зазначте способи забезпечення позову.

Завдання № 3

Зазначте, які справи належать до компетенції судів цивільної юрисдикції.

ТЕМА 8 СУДОВИЙ РОЗГЛЯД ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ. СУДОВІ РІШЕННЯ

8.1. Методичні рекомендації

Судовий розгляд є основною стадією цивільного процесу. Її сутність полягає у вирішенні та розгляді судом цивільної справи по суті, ухваленні обґрунтованого та законного рішення.

Розгляд цивільних справ здійснюється у судовому засіданні, котре є процесуальною формою судового розгляду.

Під час судового засідання:

- діють принципи правосуддя;
- вирішується головне завдання правосуддя – правильний і своєчасний розгляд та вирішення справи;
- досягається мета цивільного судочинства – захист порушених, невизнаних або спірних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.¹⁸

Строки розгляду справи визначені у ст. 121 ЦПК України. Суд розглядає справи протягом розумного строку, але не більш ніж тридцять днів зі дня відкриття провадження у справі, а справи про поновлення на роботі, про стягнення аліментів – протягом одного місяця. У виняткових випадках за клопотанням сторони, зважаючи на особливості розгляду справи, суд ухвалою може продовжити розгляд справи, але не більш як на п'ятнадцять днів.

Питання про участь особи у судовому засіданні в режимі відеоконференції вирішується судом не пізніше як за п'ять днів до дня проведення такого судового засідання.

Особи, які беруть участь у справі, передають документи та інші матеріали головуючому через судового розпорядника.

Особи, які беруть участь у справі, свідки, перекладачі, експерти, спеціалісти звертаються до суду словами «Ваша честь».

Крім того, вони дають пояснення, показання, висновки, консультації тощо стоячи. Особи, присутні в залі судового засідання, повинні встати, коли входить і виходить суд, також стоячи вони заслуховують рішення суду. Недотримання цих вимог допускається

¹⁸ Там само.

тільки з дозволу головуючого (ст. 216 ЦПК України).¹⁹

Судове засідання складається з:

- підготовчої частини;
- розгляду справи по суті;
- судових дебатів;
- ухвалення та проголошення рішення.

Відповідно до ст. 220 ЦПК України головуючий оголошує склад суду, а також прізвища експерта, перекладача, спеціаліста, секретаря судового засідання і роз'яснює учасникам справи право заявляти відводи.

У разі відводу суд повинен вислухати особу, якій заявлено відвід, якщо вона бажає дати пояснення, а також думку осіб, які беруть участь у справі.

Суди ухвалюють рішення іменем України негайно після завершення судового розгляду.

Рішення суду підписується суддею, а в разі колегіального розгляду – суддями, які розглядали справу.

Відповідно до ст. 268 ЦПК України у виняткових випадках, залежно від складності справи, складання повного рішення може бути відкладено на строк не більш як п'ять днів зі дня завершення розгляду справи, але вступну і резолютивну частини суд має проголосити у тому самому засіданні, в якому закінчився розгляд справи. Рішення суду, що містить вступну та резолютивну частини, має бути підписане всім складом суду і приєднане до справи.²⁰

Рішення суду або його вступна та резолютивна частини проголошуються прилюдно, крім випадків, коли розгляд здійснювався у закритому судовому засіданні. Після проголошення рішення суд, який його ухвалив, не може сам скасувати або змінити це рішення.

Особам, які брали участь у справі, але не були присутні у судовому засіданні, копії повного судового рішення надсилаються рекомендованим листом із повідомленням про вручення протягом двох днів зі дня його складання або за їхнім зверненням вручаються їм під розписку безпосередньо в суді.²¹

Якщо на підставі судового рішення відповідачеві заборонено вчинення певних дій, що потребує вчинення дій органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їхніми посадовими або службовими особами, копія такого судового рішення також надсилається цим органам (особам) у вказані строки.

¹⁹ Там само.

²⁰ Там само.

²¹ Там само.

Повторно копії судових рішень видаються за заявою особи за окрему плату у встановленому законодавством розмірі.

За загальним правилом розгляд справи в суді завершується ухваленням судового рішення, в якому суд дає обґрунтовані відповіді на заявлені вимоги позивача. Проте під час розгляду та вирішення конкретної цивільної справи трапляються обставини, що унеможливають або ускладнюють її подальший розгляд.

Цивільне процесуальне законодавство розрізняє такі форми ускладнень цивільного судочинства:

1. Тимчасове припинення провадження у справі (відкладення розгляду справи; оголошення перерви в судовому засіданні; зупинення провадження у справі);

2. Завершення провадження у справі без постановлення рішення (закриття провадження у справі, залишення заяви без розгляду).

Відкладення розгляду справи – це перенесення розгляду справи по суті з визначенням точної дати та місця нового судового засідання.

Основною метою відкладення розгляду справи є створення умов для розгляду і вирішення справи по суті. Водночас обставини, що слугують причиною відкладення розгляду справи, можуть бути усунені до наступного судового засідання.

Обов'язковими підставами відкладення розгляду справи судом є:

1) неявка в судове засідання однієї зі сторін або будь-кого з інших осіб, які беруть участь у справі, про яких немає відомостей, що їм вручені судові повістки;

2) перша неявка в судове засідання сторони або будь-кого з інших осіб, які беруть участь у справі, оповіщених у встановленому порядку про час і місце судового розгляду, якщо вони повідомили про причини неявки, котрі судом визнані поважними;

3) перша неявка без поважних причин належно повідомленого позивача в судове засідання або неповідомлення ним про причини неявки, якщо від нього не надійшла заява про розгляд справи за його відсутності;

4) якщо суд визнає потрібним, щоб сторона, яка подала заяву про розгляд справи за її відсутності, дала особисті пояснення. Викликати позивача або відповідача для особистих пояснень можна і тоді, коли у справі беруть участь їхні представники (ст. 280 ЦПК України);

5) неможливість розгляду справи у зв'язку з необхідністю заміни відведеного судді або залучення до участі у справі інших осіб (ст. 33 ЦПК України).

Допускається перерва судового засідання, пов'язана з відпочинком

суду та учасників процесу в нічний час, обідньою перервою, святковими та вихідними днями тощо. Тривалість перерви визначається відповідно до обставин, що її зумовили. Оголошуючи перерву, суд зазначає, коли буде продовжено слухання справи, про що постановляє відповідну ухвалу.

Відповідно до ст. 251 ЦПК України суд зобов'язаний зупинити провадження у справі у разі:

1) смерті або оголошення фізичної особи померлою, яка була стороною у справі, якщо спірні правовідносини допускають правонаступництво;

2) злиття, приєднання, поділу, перетворення юридичної особи, що була стороною у справі;

3) перебування позивача або відповідача у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан;

4) неможливості розгляду цієї справи до вирішення іншої справи, що розглядається в порядку конституційного, адміністративного, цивільного, господарського, кримінального судочинства;

5) призначення або заміни законного представника у випадках, передбачених ст. 63 ЦПК України;

6) звернення із судовим дорученням про надання правової допомоги до іноземного суду або іншого компетентного органу іноземної держави;

7) надання сторонам у справі про розірвання шлюбу строку для примирення.

При завершенні провадження у справі без ухвалення рішення існує дві форми завершення провадження без ухвалення рішення суду у справі:

1) закриття провадження в цивільній справі;

2) залишення заяви без розгляду.

Перелік підстав закриття провадження у справі вичерпний і зазначений у ст. 255 ЦПК України:

1) справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства;

2) набрали законної сили рішення суду або ухвала про закриття провадження у справі (у зв'язку з відмовою позивача від позову або укладенням мирової угоди сторін), ухвалені або постановлені з приводу спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав;

3) позивач відмовився від позову і відмова прийнята судом;

4) сторони уклали мирову угоду і вона визнана судом;

5) наявне рішення третейського суду з приводу спору між тими

8.3. Тестові завдання до теми (оберіть правильну відповідь)

1. Після оголошення складу суду головуючий:

- а) роз'яснює особам, які беруть участь у справі, їхні права та обов'язки;
- б) роз'яснює перекладачеві його права та обов'язки і приводить його до присяги;
- в) роз'яснює особам, які беруть участь у справі, як заявляти відводи;
- г) дає розпорядження про видалення із залу судового засідання свідків.

Відповідь: _____

2. Загальний строк розгляду цивільних справ у судах:

- а) до двох місяців;
- б) до одного місяця;
- в) до шести місяців;
- г) до одного року.

Відповідь: _____

3. Протягом якого терміну суд розглядає справи про стягнення аліментів:

- а) двох місяців зі дня надходження заяви до суду;
- б) одного місяця зі дня надходження заяви до суду;
- в) двох місяців зі дня відкриття провадження у справі;
- г) одного місяця зі дня відкриття провадження у справі.

Відповідь: _____

4. У разі необхідності залучення до справи співучасників суд:

- а) закриває провадження у справі;
- б) відкладає розгляд справи;
- в) залишає заяву без розгляду;
- г) повертає позовну заяву.

Відповідь: _____

5. У разі реорганізації юридичної особи суд:

- а) відкладає розгляд справи;
- б) закриває провадження у справі;
- в) залишає заяву без розгляду;
- г) зупиняє провадження у справі.

Відповідь: _____

6. У разі оголошення перерви у судовому засіданні:

- а) справа розглядається спочатку;
- б) розгляд справи продовжується;
- в) суд зупиняє провадження у справі;
- г) розгляд справи відстрочується.

Відповідь: _____

7. Суд може закрити провадження у справі, якщо:

- а) позивач відмовився від позову;
- б) позивач повторно не з'явився в судове засідання;
- в) позивач до закінчення розгляду справи покинув судове засідання;
- г) відповідач не з'явився в судове засідання;

Відповідь: _____

8. Після доповіді свідка першим ставить йому запитання:

- а) суд;
- б) особа, за заявою якої він був викликаний;
- в) позивач;
- г) відповідач.

Відповідь: _____

9. Які запитання до свідка суддя може зняти під час розгляду цивільної справи:

- а) незрозумілі запитання;
- б) неконкретні запитання;
- в) запитання, що не стосуються предмета розгляду;
- г) будь-які запитання.

Відповідь: _____

10. Суд постановляє ухвалу про залишення заяви без розгляду, якщо:

- а) закон, що регулює спірні правовідносини, визнано неконституційним;
- б) справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства;
- в) позивач відмовився від позову і відмова прийнята судом;
- г) заяву від імені заінтересованої особи подано особою, яка не має повноважень на ведення справи.

Відповідь: _____

11. Кому належить право останньої репліки під час розгляду цивільної справи:

- а) позивачу та його представнику;
- б) відповідачу та його представнику;
- в) третій особі з самостійними вимогами;
- г) третій особі без самостійних вимог;

Відповідь: _____

12. Суд не зобов'язаний зупинити провадження у справі у разі:

- а) смерті або оголошення фізичної особи померлою, яка була стороною у справі, якщо спірні правовідносини допускають правонаступництво;
- б) злиття, приєднання, поділу, перетворення юридичної особи, що була стороною у справі;
- в) призначення або заміни законного представника;
- г) перебування сторони на строковій військовій службі або альтернативній (невійськовій) службі не за місцем проживання.

Відповідь: _____

13. Суд своєю ухвалою закриває провадження у справі, якщо:

- а) закон, що регулює спірні правовідносини, визнано неконституційним;
- б) справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства;
- в) позивач не з'явився до суду вдруге;
- г) цього вимагає позивач.

Відповідь: _____

14. У разі відкладення розгляду справи:

- а) справа розглядається спочатку;
- б) розгляд справи продовжується;
- в) суд зупиняє провадження у справі;
- г) розгляд справи відстрочується.

Відповідь: _____

15. Суд може за заявою особи, яка бере участь у справі, зупинити провадження у справі у випадках:

- а) неявки відповідача;
- б) неявки свідка з поважних причин;
- в) витребування доказів;
- г) призначення судом експертизи.

Відповідь: _____

5. Які обґрунтовані висновки повинен надати позивач?

6. Назвіть стадії розгляду справи.

Задача № 4

Під час розгляду справи в судовому засіданні за позовом Квіткової С. до її чоловіка про стягнення аліментів на дитину суд установив, що позивачка знаходиться в зареєстрованому шлюбі з відповідачем і їй 17 років. Тому суд дійшов висновку, що позивачка не має процесуальну дієздатність та у зв'язку з цим виніс ухвалу про залишення заяви без розгляду.

1. Чи допустив суддя порушення вимог процесуального закону?

4. Чи є правильними дії судді?

5. Наведіть способи направлення документів.

ТЕМА 9

НАКАЗНЕ ПРОВАДЖЕННЯ. ОКРЕМЕ ПРОВАДЖЕННЯ

9.1. Методичні рекомендації

Можливість спрощення і скорочення процедури у встановлених законом випадках підвищує ефективність правового захисту та дає змогу звільнити суди від розгляду за повною процедурою безспірних за суттю справ. У правовому механізмі цивільного судочинства, що закріплений у ЦПК України, здійснено спрощення провадження у справах, що ґрунтуються на безспірних фактах.

Пошук шляхів оптимізації та раціоналізації правосуддя, досягнення мети спрощення, підвищення ефективності та диференціації цивільного процесу, а також обмежена кількість штатних одиниць у судовій системі сприяло відновленню правового закріплення інституту судового наказу у цивільному процесуальному законодавстві України.

Відповідно до законодавства України наказне провадження здійснюється у формі видачі судового наказу, а власне наказне провадження є структурним компонентом цивільного процесу, разом із позовним та окремим провадженнями. Наказне провадження, на відміну від інших видів цивільного судочинства, є «документарним» чи «письмовим», а не усним, оскільки всі дії у ньому вчиняються виключно у письмовій формі. Його ще можна назвати непроTOCOLьним, оскільки хід провадження не фіксується у протоколах чи інших процесуальних документах (журналі судового засідання тощо).

Отже, **наказне провадження** – це спрощена ініційована процедура захисту майнових прав і законних інтересів кредитора, вимоги якого до боржника щодо стягнення коштів або витребування майна ґрунтуються на безспірних документах та обставинах, що здійснюється за відсутності позову шляхом видачі судового наказу. Особами, які беруть участь у справі, у наказному провадженні є заявник та заінтересовані особи, а також їхні представники.

Заявником є особа, яка звертається до суду із заявою про видачу судового наказу і якій належить право вимоги, що є предметом судового вирішення, – стягувач. Заінтересованою є особа, з якої слід стягнути гроші чи витребувати майно для погашення вимоги заявника, – боржник.

Вирішення справи у порядку наказного провадження здійснюється

у формі видачі судового наказу, котрий можна визначити як вид судового рішення, що видається у передбачених законом випадках, без розгляду справи по суті, на підставі наданих заявником документів за умови відсутності заперечень із боку боржника з метою захисту порушених прав та інтересів фізичних або юридичних осіб та має особливі формальні вимоги і процедуру виконання.

Стадії наказного провадження – це сукупність процесуальних дій, здійснюваних у порядку, визначеному цивільним процесуальним законодавством, і спрямованих на досягнення самостійної найближчої мети у межах загальної мети наказного провадження.

Особливості стадій наказного провадження виявляються у тому, що вони:

- 1) мають скорочений строк спливу;
- 2) характеризуються спрощеним порядком: кожна стадія складається з невеликої кількості процесуальних дій;
- 3) процесуальні дії у стадіях наказного провадження не протоколюються;
- 4) у наказному провадженні відсутні стадії, притаманні іншим видам цивільного судочинства (судовий розгляд, апеляційне оскарження тощо);
- 5) наказне провадження характеризується особливою стадією скасування судового наказу суддею, який його виніс.

У процедурі наказного провадження необхідно виокремити такі три стадії:

- 1) відкриття наказного провадження;
- 2) видача судового наказу;
- 3) скасування судового наказу.

Розділ 4 ЦПК України присвячено правовому регулюванню такого виду непозовного провадження, як окреме провадження. Правова природа справ окремого провадження у теорії процесуального права визначається по-різному. Деякі вчені вважають, що у справах окремого провадження відсутній спір про право. Інші виокремлюють мету процесуальної діяльності суду, що спрямована на захист охоронюваних законом правових інтересів фізичних та юридичних осіб, а треті здебільшого зважають на предмет окремого провадження, котрий полягає в установленні юридичного факту чи певної обставини.

Окреме провадження – це самостійний вид цивільного судочинства, у якому суд під час розгляду безспірних справ установлює юридичні факти або обставини з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів фізичних і юридичних осіб.

Розділ 4 ЦПК України охоплює тринадцять глав. У порядку окремого провадження суд розглядає і вирішує справи про:

- обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи (глава 2);

- обмеження фізичної особи у відвідуванні гральних закладів та участі в азартних іграх (глава 2¹);

- надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності (глава 3);

- визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою (глава 4);

- усиновлення (глава 5);

- установлення фактів, що мають юридичне значення (глава 6);

- відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі (глава 7);

- передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність (глава 8);

- визнання спадщини відумерлою (глава 9);

- надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку (глава 10);

- примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу (глава 11);

- розкриття банком інформації, що містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб (глава 12);

- видачу і продовження обмежувального припису (глава 13).

У порядку окремого провадження розглядаються також справи:

- про надання права на шлюб. За заявою особи, яка досягла 16 років, за рішенням суду їй може бути надано право на шлюб, якщо суд установить, що це відповідає її інтересам. За рішенням суду може бути надане право на шлюб між рідною дитиною усиновлювача та усиновленою ним дитиною, а також між дітьми, які були усиновлені ним;

- за заявою будь-кого з подружжя, якщо один із нього засуджений до позбавлення волі;

- про встановлення режиму окремого проживання за заявою подружжя. За заявою подружжя або позовом одного з них суд може постановити рішення про встановлення для подружжя режиму окремого проживання у разі неможливості чи небажання дружини і (або) чоловіка проживати спільно. Режим окремого проживання припиняється у разі поновлення сімейних відносин або за рішенням суду на підставі заяви одного з подружжя.

Отже, **окреме провадження** – це один із трьох видів проваджень у суді першої інстанції, де розглядається визначене судом коло справ, загальною рисою яких є відсутність у них спору про право і метою яких є встановлення юридичного факту або стану.

Справи окремого провадження розглядаються за загальним правилом у тому самому порядку, що і справи позовного провадження. Однак відсутність у них спору про право цивільне обумовлює встановлення для них деяких особливостей.

Справи окремого провадження порушуються не інакше, як за заявою, що містить вимогу до суду, а отже, окреме провадження є непозовним і одностороннім, воно не містить ні матеріально-правових вимог, ні адресатів такої вимоги. Якщо у процесі розгляду справи окремого провадження з'явиться сторона, то окреме провадження припинить існувати. Саме односторонність форми окремого провадження і визначає всі інші особливості. На відміну від позовного, окреме провадження не ґрунтується на принципі змагальності та відрізняється від позовного провадження межами судового розгляду.

Безспірно одностороннє окреме провадження характеризується і такою особливістю, як обов'язкова участь у ньому заявника та заінтересованих осіб. Рішення суду у справі не набуває ознак винятковості. Обставини, встановлені рішенням суду у справі, що розглядалася в порядку окремого провадження, можуть бути оспорені шляхом пред'явлення позову в загальному порядку.

Законодавець установив заборону передачі справ окремого провадження на розгляд третейського суду та закриття справи у зв'язку з укладенням мирової угоди. Оскільки ці інститути пов'язані зі спором про право цивільне, то, відповідно, в окремому провадженні мирові угоди застосовуватися не можуть. Якщо під час розгляду справи в порядку окремого провадження виникає спір про право, котрий вирішується в порядку позовного провадження, суд залишає заяву без розгляду й роз'яснює заінтересованим особам, що вони мають право подати позов на загальних підставах.²²

Пожертвою є дарування нерухомих та рухомих речей, зокрема грошей та цінних паперів, фізичним або юридичним особам, державі Україна, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді для досягнення ними наперед обумовленої мети (ст. 729 Цивільного кодексу України). Договір пожертви є реальним, оскільки вважається укладеним із моменту прийняття пожертви. Як і договір дарування, договір пожертви завжди є безвідплатним. Укладається договір пожертви у

²² Там само.

3. В який строк із моменту постановлення судом ухвали про відкриття наказного провадження суд видає судовий наказ по суті заявлених вимог:

- а) 3 дні;
- б) 1 місяць;
- в) 10 днів;
- г) 2 місяці.

Відповідь: _____

4. В яких випадках постановляється ухвала про скасування наказу:

- а) у разі подачі боржником заяви про скасування наказу з доданими до неї письмовими доказами, що спростовують заявлені заявником вимоги;
- б) у разі прийняття апеляційним судом ухвали про скасування судового наказу;
- в) у разі прийняття апеляційним судом рішення про скасування судового наказу;
- г) у всіх випадках подання боржником заяви про скасування судового наказу.

Відповідь: _____

5. Чи можуть бути передані на розгляд третейського суду справи окремого провадження та чи можуть бути такі справи закриті у зв'язку з укладенням мирової угоди:

- а) ні, не можуть;
- б) так, можуть бути передані та закриті;
- в) не можуть бути передані, однак можуть бути закриті при укладенні мирової угоди;
- г) можуть бути передані на розгляд третейського суду, однак не можуть бути закриті у зв'язку з укладенням мирової угоди.

Відповідь: _____

6. Суддя відмовляє у прийнятті заяви про видачу судового наказу, якщо:

- а) заявлено вимогу про стягнення нарахованої, але не виплаченої заробітної плати;
- б) заявлено вимогу, що ґрунтується на правочині, вчиненому в письмовій формі;

- в) заявлено вимогу про компенсацію витрат на розшук боржника;
- г) із заяви вбачається спір про право.

Відповідь: _____

7. У порядку окремого провадження суд розглядає справи про:

- а) встановлення фактів, що мають юридичне значення;
- б) встановлення фактичних даних;
- в) встановлення фактів, що мають значення;
- г) встановлення факту.

Відповідь: _____

8. Які дії вчиняє суд, якщо під час розгляду справи у порядку окремого провадження виникає спір про право, котрий вирішується в порядку позовного провадження:

- а) суд залишає заяву без розгляду і роз'яснює заінтересованим особам, що вони мають право подати позов на загальних підставах;
- б) суд відкриває провадження та невідкладно надсилає заявнику копію та копії доданих до неї матеріалів іншим учасникам справи;
- в) суд ухвалює рішення про задоволення заяви або про відмову в її задоволенні, котре підлягає негайному виконанню;
- г) суд повертає заяву позивачеві (заявникові).

Відповідь: _____

9. Яка справа окремого провадження розглядається одноособово суддею:

- а) про усиновлення;
- б) про надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності;
- в) про визнання фізичної особи недієздатною;
- г) про надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку.

Відповідь: _____

10. Чим характеризується окреме провадження:

- а) усі категорії справ у порядку окремого провадження розглядають в одноособовому складі суду;
- б) це провадження призначено для розгляду справ незначної складності;
- в) учасниками справи є заявник та боржник;
- г) предметом розгляду можуть бути справи про створення умов здійснення особистих немайнових прав.

Відповідь: _____

11. Які справи суд розглядає в порядку окремого провадження:

- а) справи, пов'язані з аліментними зобов'язаннями;
- б) спори з приводу повернення безпідставно отриманого;
- в) надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності;
- г) справи, пов'язані з вирішенням питання про місце проживання дитини.

Відповідь: _____

12. Судові витрати, пов'язані зі провадженням справи про визнання фізичної особи недієздатною або про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, покладаються на:

- а) заявника;
- б) державу;
- в) такі витрати не сплачуються ніким;
- г) психіатричний заклад.

Відповідь: _____

13. Справи про примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу або про продовження лікування суд розглядає не пізніше:

- а) 24-х годин;
- б) трьох днів після відкриття провадження;
- в) десяти днів після відкриття провадження;
- г) п'яти днів після відкриття провадження.

Відповідь: _____

14. Який документ зобов'язаний подати орган опіки та піклування під час розгляду справи про усиновлення:

- а) медичний висновок про стан здоров'я дитини;
- б) висновок про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини;
- в) акт обстеження умов життя заявника, складений за місцем його проживання.

Відповідь: _____

15. Заява про розкриття банком інформації, що містить банківську таємницю, щодо юридичної або фізичної особи у випадках, встановлених законом, подається до суду за:

- а) місцем проживання позивача;

9.5. Практичні завдання до теми
(виконайте завдання у письмовому вигляді)

Завдання № 1

Складіть заяву до суду про видачу судового наказу.

Завдання № 2

Вкажіть основне завдання окремого провадження цивільного судочинства.

Завдання № 3

Проаналізуйте загальні засади окремого провадження.

Завдання № 4

Які категорії справ розглядаються в порядку окремого провадження?

Завдання № 5

Складіть заяву про встановлення юридичного факту.

ТЕМА 10

АПЕЛЯЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ. КАСАЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ. ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ

10.1. Методичні рекомендації

Перегляд судових рішень у порядку апеляційного провадження передбачений главою 1 розділу V ЦПК України.

Судом, що переглядає судові рішення в порядку апеляційного провадження, є апеляційний суд, у межах апеляційного округу якого (території, на яку поширюються повноваження відповідного апеляційного суду) знаходиться місцевий суд, що ухвалив судові рішення, котре оскаржується.

Верховний Суд переглядає в апеляційному порядку судові рішення апеляційних судів, ухвалені ними як судами першої інстанції.

«Апеляційне провадження – це провадження з перегляду судових рішень, в яких оскаржуються судові рішення судів першої інстанції, які не набрали законної сили, учасниками справи, а також особами, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, судом вищестоящої інстанції.

Право апеляційного оскарження мають:

1. Учасники справи, які брали участь у справі.
2. Особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки».²³

«Об'єктами апеляційного оскарження можуть бути:

- 1) рішення суду першої інстанції повністю або частково;
- 2) ухвали суду першої інстанції окремо від рішення суду у випадках, передбачених ЦПК України».²⁴

«Ухвали суду першої інстанції, на які відповідно до статті 353 ЦПК України можуть бути подані скарги окремо від рішення суду:

- 1) відмови у видачі судового наказу;
- 2) забезпечення доказів, відмови в забезпеченні доказів чи скасування ухвали про забезпечення доказів;

²³ Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справі № 592/11194/14-ц від 01 серпня 2018 р. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75917767>.

²⁴ Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справі № 756/671/16-ц від 06 березня 2019 р. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/80363814>.

- 3) забезпечення позову, заміни заходу забезпечення позову;
- 4) скасування забезпечення позову, відмови в скасуванні чи заміні заходів забезпечення позову або відмови у забезпеченні позову;
- 5) зустрічного забезпечення або зміни чи скасування зустрічного забезпечення;
- 6) повернення заяви позивачеві (заявникові);
- 7) відмови у відкритті провадження у справі;
- 8) відкриття провадження у справі з порушенням правил підсудності;
- 9) передачі справи на розгляд іншого суду;
- 10) відмови поновити або продовжити пропущений процесуальний строк;
- 11) затвердження мирової угоди»;²⁵
- 12) призначення експертизи;
- 13) визначення розміру судових витрат;
- 14) зупинення провадження у справі;
- 15) закриття провадження у справі;
- 16) залишення позову (заяви) без розгляду;²⁶
- 17) окрема ухвала;
- 18) стягнення штрафу в порядку процесуального примусу;
- 19) внесення або відмови у внесенні виправлень у рішення;
- 20) відмови ухвалити додаткове рішення;
- 21) роз'яснення або відмови у роз'ясненні судового рішення;
- 22) повернення заяви про перегляд заочного рішення;
- 23) відмови у відкритті провадження за нововиявленими або виключними обставинами;
- 24) поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання;
- 25) виправлення помилки у виконавчому документі або визнання його таким, що не підлягає виконанню;
- 26) відстрочення і розстрочення, зміни чи встановлення способу і порядку виконання рішення;
- 27) розгляду скарг на дії (бездіяльність) органів державної виконавчої служби, приватного виконавця;
- 28) заміни сторони у справі (процесуальне правонаступництво) або сторони виконавчого провадження;

²⁵ Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справі № 296/2944/16-ц від 18 квітня 2018 р. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73565282>.

²⁶ Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справі № 752/1016/17 від 12 вересня 2018 р. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76566295>.

29) повороту виконання рішення суду чи відмови у повороті виконання рішення;

30) «звернення стягнення на грошові кошти, що належать іншим особам, чи нерухоме майно, право власності на яке не зареєстровано в установленому законом порядку;

31) тимчасового обмеження у праві виїзду за межі України;

32) визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами;

33) тимчасового влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу;

34) оголошення розшуку відповідача (боржника) або дитини;

35) примусового проникнення до житла;

36) звільнення (призначення) опікуна чи піклувальника;

37) відмови у відкритті провадження у справі про скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу;

38) повернення заяви про скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу;

39) повернення заяви про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду або заяви про визнання і надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу;

40) залишення без розгляду заяви про відновлення втраченого судового провадження;

41) відновлення повністю або частково втраченого судового провадження чи відмови в його відновленні».²⁷

Строк на апеляційне оскарження:

– на рішення суду – тридцять днів;

– на ухвалу суду – п'ятнадцять днів

Момент, із якого починається відлік цього строку:

1) зі дня проголошення судового рішення;

2) якщо в судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частини судового рішення або у разі розгляду справи (вирішення питання) без повідомлення (виклику) учасників справи – зі дня складення повного судового рішення.

Право на поновлення пропущеного строку: якщо повне рішення або ухвала суду не були вручені у день його (її) проголошення або складення, учасник справи має право на поновлення пропущеного строку на апеляційне оскарження:

1) на рішення суду – якщо апеляційна скарга подана протягом

²⁷ Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

тридцяти днів зі дня вручення йому повного рішення суду;

2) на ухвали суду – якщо апеляційна скарга подана протягом п'ятнадцяти днів зі дня вручення йому відповідної ухвали суду;

3) з інших поважних причин.

Касаційне провадження – це діяльність суду касаційної інстанції щодо перевірки законності рішень та ухвал суду першої та апеляційної інстанцій, що набрали законної сили.

Судом **касаційної інстанції** у цивільних справах є Верховний Суд.

Право на касаційне оскарження – це надана особі можливість звернутися до суду касаційної інстанції з касаційною скаргою на рішення (ухвалу) суду першої або апеляційної інстанції, що набрали законної сили.

Право касаційного оскарження мають:

1. Учасники справи;

2. Особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки лише після перегляду рішення (ухвали) в апеляційному порядку за апеляційною скаргою цих осіб.

Об'єктом касаційного оскарження є:

1) рішення суду першої інстанції після апеляційного перегляду справи та постанова суду апеляційної інстанції;

2) деякі ухвали суду першої інстанції, що можуть бути оскаржені окремо від рішення суду, вказані у пунктах 3, 68, 15, 16, 22, 23, 27, 28, 30, 32 частини першої статті 353 ЦПК України, після їх перегляду в апеляційному порядку;

3) ухвали суду апеляційної інстанції щодо:

- відмови у відкритті апеляційного провадження;
- закриття апеляційного провадження;
- повернення апеляційної скарги;
- зупинення провадження;
- забезпечення позову;
- заміни заходу забезпечення позову;
- зустрічного забезпечення;
- відмови ухвалити додаткове рішення;
- роз'яснення рішення чи відмови у роз'ясненні рішення;
- внесення або відмови у внесенні виправлень у рішення;
- повернення заяви про перегляд судового рішення за

нововиявленими або виключними обставинами;²⁸

- відмови у відкритті провадження за нововиявленими або виключними обставинами;

- заміни сторони у справі, накладення штрафу в порядку процесуального примусу, окремі ухвали.

«Підставами касаційного оскарження є:

- 1) неправильне застосування судом норм матеріального права;

- 2) порушення норм процесуального права.

Не підлягають касаційному оскарженню:

- 1) рішення, ухвали суду першої інстанції та постанови, ухвали суду апеляційної інстанції у справах, рішення у яких підлягають перегляду в апеляційному порядку Верховним Судом;

- 2) судові рішення у малозначних справах, крім випадків, якщо:

- а) касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики;

- б) особа, яка подає касаційну скаргу, відповідно до ЦПК України позбавлена можливості спростувати обставини, встановлені оскарженим судовим рішенням, при розгляді іншої справи;

- в) справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу;

- г) суд першої інстанції відніс справу до категорії малозначних помилок».²⁹

Строки касаційного оскарження: касаційна скарга на судові рішення подається протягом тридцяти днів зі дня його проголошення.

²⁸ Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справі № 755/10786/16-ц від 15 травня 2019 р. URL : <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=82001383&red=100003d0131b2e2a1fbf8db83fdeecc177c598&d=5>.

²⁹ Справа «Азюковська проти України» (Заява № 47921/08) : рішення Європейського суду з прав людини від 17 грудня 2019 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e69#Text.

3. Право оскаржити в апеляційному порядку рішення суду першої інстанції мають:

- а) свідки;
- б) спеціалісти;
- в) особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права та обов'язки;
- г) державний виконавець.

Відповідь: _____

4. Окремо від рішення суду можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції щодо:

- а) відмови поновити або продовжити пропущений процесуальний строк;
- б) відкладення розгляду справи;
- в) призначення експертизи;
- г) відмови у виклику свідка.

Відповідь: _____

5. У який строк після закінчення апеляційного провадження справа направляється до суду першої інстанції, котрий її розглянув?

- а) у триденний строк;
- б) у п'ятиденний строк;
- в) у семиденний строк;
- г) у десятиденний строк.

Відповідь: _____

6. Заява про апеляційне оскарження та апеляційна скарга подаються до:

- а) апеляційного суду;
- б) суду, що ухвалив оскаржуване судове рішення;
- в) апеляційного суду через суд першої інстанції, що ухвалив оскаржуване судове рішення;
- г) суду першої інстанції.

Відповідь: _____

7. Підставами для скасування рішення суду першої інстанції апеляційним судом у цивільній справі й ухвалення нового рішення або зміни рішення є:

- а) невідповідність судових рішень Конституції України, міжнародним договорам, згода на обов'язковість яких надана Верховною

Радою України, чи інше неправильне застосування норм матеріального права;

б) порушення або неправильне застосування судом норм матеріального або процесуального права;

в) виявлення різного застосування судом одного й того самого положення закону чи іншого нормативно-правового акта в аналогічних справах;

г) невідповідність висновків суду обставинам справи.

Відповідь: _____

8. Касаційна скарга подається до:

а) апеляційного суду;

б) суду, що ухвалив оскаржуване судове рішення;

в) безпосередньо суду касаційної інстанції;

г) суду першої інстанції.

Відповідь: _____

9. Питання про відмову у відкритті касаційного провадження вирішується:

а) колегією суддів у складі трьох суддів;

б) колегією суддів у складі шести суддів;

в) одноособово суддею-доповідачем;

г) колегією суддів у складі дев'яти суддів.

Відповідь: _____

10. Суд відмовляє у відкритті касаційного провадження у справі, якщо:

а) касаційна скарга не оформлена належно;

б) касаційна скарга не оплачена судовим збором;

в) справа не переглядалася в апеляційному порядку;

г) рішення суду першої інстанції апеляційним судом було залишено без змін.

Відповідь: _____

11. Касаційна скарга може бути подана:

а) протягом тридцяти днів зі дня набрання законної сили постановою (ухвалою) апеляційного суду;

б) протягом двадцяти днів зі дня набрання законної сили постановою (ухвалою) апеляційного суду;

в) протягом тридцяти днів зі дня прийняття постанови (ухвали)

апеляційним судом;

г) протягом шести місяців зі дня прийняття постанови (ухвали) апеляційним судом.

Відповідь: _____

12. Касаційний суд постановляє ухвалу про залишення заяви без розгляду, якщо:

а) сторони уклали мирову угоду і вона визнана судом;

б) заяву від імені заінтересованої особи подано особою, яка не має повноважень на ведення справи;

в) позивач відмовився від позову і відмову прийнято судом;

г) спір між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав розглядається в іншому суді.

Відповідь: _____

13. Про повернення касаційної скарги постановляється:

а) постановою;

б) ухвалою;

в) рішенням;

г) вирок.

Відповідь: _____

14. За наслідками розгляду касаційної скарги у попередньому судовому засіданні справа призначається до розгляду, якщо:

а) з касаційним поданням звернувся Генеральний прокурор України;

б) за це проголосувало 2/3 колегії суддів;

в) хоча б один суддя дійшов такої думки;

г) за це проголосувало троє суддів.

Відповідь: _____

15. Які з перелічених рішень суд касаційної інстанції не має права приймати на попередньому судовому засіданні:

а) відмовити у відкритті касаційного провадження;

б) відхилити касаційну скаргу і залишити рішення без змін;

в) скасувати оскаржуване рішення;

г) передати справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду.

Відповідь: _____

2. Яке рішення повинен прийняти суд? На яких підставах?

3. Дайте обґрунтування задоволення чи відмови у задоволенні звернення заявника, про якого йде мова в задачі.

Задача 2

К. Остапенко звернулася до суду із заявою про оголошення її чоловіка померлим із метою отримання спадщини, оскільки він був направлений командуванням військової частини для проходження служби в зоні АТО. Згідно з повідомленням командування військової частини, що надійшло п'ять років тому, слідує, що її чоловік зник безвісти. До особистого майна чоловіка належав будинок, котрий він одержав від батька в дар та в якому вона проживала разом із двома неповнолітніми дітьми.

1. Якими мають бути дії судді?

2. Хто має брати участь у справі як заінтересована особа?

3. Яке рішення повинен винести суд?

4. Який термін розгляду вказаної категорії справ?

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основні джерела

1. Андрійцьо В. Д. Теоретичні проблеми доказування в цивільному судочинстві України. Ужгород : ТОВ «ІВА», 2014. 410 с.
2. Андронов І. В. Судові рішення в цивільному процесі України : монографія. Одеса : Юридична література, 2018. 372 с.
3. Апеляційне та касаційне оскарження судових рішень у цивільному судочинстві : практик. коментар / упоряд. Ю. І. Руснак. Київ : «Центр учбової літератури», 2016. 171 с.
4. Бобрик В. І., Гетманцев М. О., Короленко В. М., Новікова Н. А., Фролов М. О. Докази і доказування в окремих категоріях цивільних справ : зб. наук. пр. / ред. : О. Д. Крупчан ; Нац. акад. прав. наук України, НДІ приват. права і підприємництва. Київ, 2016. 117 с.
5. Бойко В. Я. Зразки процесуальних документів в цивільних справах : навч. посібник. Київ : Дакор, 2018. 252 с.
6. Васильєв С. В. Цивільний процес : підруч. Київ : Алерта, 2019. 506 с.
7. Гетманцев М. О. Речові докази в цивільному процесі. Чернівці : Місто, 2015. 234 с.
8. Грабовська О. О. Доказування у цивільному процесі України: проблеми теорії і практики : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 504 с.
9. Гусаров К. В., Жушман М. В., Кравцов С. О. та ін. Цивільний процес : навч. посібник. Харків : Право, 2017. 234 с.
10. Дрогозюк К. Б. Предмет та суб'єкти доказування у цивільному процесі України та Франції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2018. 192 с.
11. Ізарова І. О., Ханик-Посполітак Р. Ю. Цивільний процес України : навч. посібник. Київ : ВД «Дакор», 2018. 276 с.
12. Казаков Ю. Ю. Особливості розгляду судом справ про розкриття банківської таємниці : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2013. 22 с.
13. Каламайко А. Ю. Електронні докази в цивільному процесі Харків : Право, 2017. 176 с.
14. Ківалов С. В., Голубева Н. Ю., Андронов І. В. та ін. Актуальні питання цивільного судочинства у світлі судової реформи в Україні : монографія / за заг. ред. Н. Ю. Голубевої. Одеса : Юрид. літ-ра, 2017. 212 с.
15. Комаров В. В., Гусаров К. В., Сакара Н. Ю. та ін. Цивільне судочинство України: основні засади та інститути / за ред. В. В. Комарова. Харків : Право, 2016. 848 с.
16. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних,

сімейних і кримінальних справах від 22 січня 1993 р. *Зібрання чинних міжнародних договорів України*. 2006. № 5. Кн. 1. Ст. 564.

17. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

18. Короед С. О. Ефективність цивільного судочинства: окремі проблеми теорії і практики : монографія. Київ : Леся, 2013. 223 с.

19. Кучер Т. М. Докази, доказування та доведення у цивілістичному процесі України. Київ : Позднишев, 2015. 427 с.

20. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України, станом на 12 лютого 2018 р. / за заг. ред. С. О. Короеда. Київ : «Центр учбової літератури», 2018. 496 с.

21. Посібник з написання судових рішень у цивільному і кримінальному судочинстві. Київ : Ваїте, 2016. 206 с.

22. Права та гарантії викривачів відповідно до Цивільного процесуального кодексу України. *Національне агентство з питань запобігання корупції*. URL : <https://nazk.gov.ua/uk/documents/prava-ta-garantiyi-vykrivachiv-vidpovidno-do-tsyvilnogo-protsesualnogo-kodeksu-ukrayiny/>.

23. Практика застосування законодавства в цивільному судочинстві України / за відп. ред. О. С. Захарової. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1076 с.

24. Притика Ю. Д., Васирина Н. В., Грабовська О. О. Позовне, наказне та окреме провадження у цивільному процесі України. Практикум : навч. посібник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / за заг. ред. Ю. Д. Притики. Київ : Дакор, 2014. 208 с.

25. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.

26. Про виконавче провадження : Закон України від 2 червня 2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 30. Ст. 542.

27. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260.

28. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

29. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 р. *Відомості Верховної Ради*. 2005. № 32. Ст. 422.

30. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

31. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 02.06.2016. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 29. Ст. 535.

32. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014. URL :

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>.

33. Про судовий збір : Закон України від 08 липня 2011 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 14. Ст. 87.

34. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 28. Ст. 232.

35. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 червня 2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

36. Про третейські суди : Закон України від 11 травня 2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 35. Ст. 412.

37. Процесуальні акти-документи в цивільних справах : практ. посібник / за ред. М. Є. Червинської. Київ : Дакор, 2018. 324 с.

38. Романюк Я. М. Застосування цивільно-правових норм у цивільному судочинстві України (питання теорії і практики) : монографія. Київ : Ін Юре, 2016. 532 с.

39. Ромовська З., Шумська Н., Шумська Н. Цивільний процесуальний кодекс : наук.-практ. аналіз. Київ : Дакор, 2013. 600 с.

40. Садикова Я. М., Маркова О. О. Окреме провадження у цивільному процесі України : навч. посібник. Суми : Мрія, 2016. 211 с.

41. Тетарчук І. В. Цивільне процесуальне право України. Для підготовки до іспитів : навч. посібник. Київ : «Центр учбової літератури», 2018. 208 с.

42. Ткачук О. М. Цивільний та цивільний процесуальний кодекси: постатейний покажчик правових позицій Верховного Суду України. Харків : Право, 2017. 338 с.

43. Ткачук О. С. Проблеми реалізації судової влади у цивільному судочинстві : монографія. Київ : Право, 2016. 600 с.

44. Фурса С. Я., Кучер Т. М., Фурса Є. І. Збірник позовних заяв. Як звернутися до суду загальної юрисдикції : практ. посібник. Київ : КНТ, 2012. 216 с.

45. Цивільне право та процес: підготовка до іспиту : навч. посібник. Ч. 2 / кол. авт. : К. Р. Резворович (кер.), О. С. Юнін, М. П. Юніна та ін. Дніпро : Видавець Біла К.О., 2020. 216 с.

46. Цивільний процес : навч. посібник / уклад. : К. В. Гусаров та ін. Харків : Право, 2018. 362 с.

47. Цивільний процес України : підруч. / кол. авторів ; за ред. В. О. Кучера. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 768 с.

48. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-42. Ст. 492.

49. Цивільний процесуальний кодекс України : Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора, академіка Академії наук вищої школи України М. М. Ясинка. Київ : Алерта, 2018. 604 с.

50. Цувіна Т. А. Право на суд у цивільному судочинстві : монографія. Харків : Слово, 2015. 281 с.

Додаткові джерела

1. Алексеєва Н. С. Захист прав та інтересів відповідача під час забезпечення позову в контексті принципів цивільного процесуального права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2017. Вип. 44(1). С. 77–80.
2. Алексеєва Н. С. Порядок забезпечення позову у цивільному судочинстві України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція.* 2015. Вип. 16(2). С. 22–25.
3. Андрійцьо В. Д. Теоретичні засади доказування в цивільному судочинстві України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2014. 32 с.
4. Андронов І. В. Законність судового рішення у цивільному процесі України. *Правова держава.* 2016. № 21. С. 101–108.
5. Андронов І. В. Судові рішення в цивільному процесу України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2018. 432 с.
6. Апалькова І. С., Яніцька І. А. Зарубіжний досвід правового регламентування права апеляційного оскарження судових рішень у цивільному судочинстві. *Право і суспільство.* 2018. № 4. С. 71–75.
7. Апопій І. Нові аспекти визначення розміру аліментів на дитину та їх стягнення. *Підприємництво, господарство і право.* 2018. № 9. С. 5–9.
8. Артем'єва Н. Суб'єкти, які надають безоплатну правову допомогу у цивільному судочинстві України. *Підприємництво, господарство і право.* 2018. № 4. С. 5–10.
9. Балабан Д. В., Заборовський В. В. Співвідношення довіреності і договору доручення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2017. Вип. 43. Т. 1. С. 93–96.
10. Басараб А. С. Зустрічний позов у цивільному процесі. *Сучасна цивілістика : матеріали 11-ої Міжнародної науково-практ. конф.* (м. Одеса, 28-29 квіт. 2016 р.). Одеса, 2016. С. 251–253.
11. Батурін С. Є. Відшкодування витрат на правову допомогу. *Вестник Одесской адвокатуры.* 2015. № 1. С. 58–63.
12. Бек У., Добош З. Основні стадії доказової діяльності адвоката у цивільному процесі. *Підприємництво, господарство і право.* 2018. № 1. С. 4–7.
13. Белікова С., Попова В. Виконавче провадження: порівняльно-правовий аналіз законодавства України та Болгарії. *Вісник Національної академії прокуратури України.* 2017. № 4. С. 104–110.
14. Береза Н. Виконавче провадження по-новому: новели, переваги та

недоліки. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 3. С. 41–45.

15. Березовська К. І. Правове регулювання відносин усиновлення з іноземним елементом : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2019. 22 с.

16. Бессараб Н. М. Юрисдикція та підсудність цивільних справ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2015. 19 с.

17. Бичкова В. С. Докази у справах про розірвання шлюбу за спільною заявою подружжя, яке має дітей. *Цивілістична процесуальна думка*. 2015. № 1. С. 19–22.

18. Бичкова С. Правовий статус учасників цивільної справи (у контексті новел процесуального законодавства України). *Право України*. 2018. № 10. С. 114–128.

19. Бичкова С. С. Перегляд та оскарження заочного рішення в цивільному процесі України: проблеми теорії та практики. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2017. № 4(37). С. 155–163.

20. Білокінь Р. Відповідальність за порушення порядку у залі судового засідання. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1. С. 214–218.

21. Білоусов Ю. Суд як суб'єкт відносин із виконання судових рішень у контексті оновлення цивільного процесуального законодавства. *Право України*. 2017. № 8. С. 100–108.

22. Білоусов Ю. В. Право на пред'явлення групового позову. *Право України*. 2015. № 9. С. 56–62.

23. Блажівська О. Проблеми правового регулювання оскарження дій (бездіяльності) державних виконавців. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 4. С. 47–52.

24. Бобко В. Г., Жолондієвський Л. О. Особливості судового розгляду цивільних справ про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою. *Право і суспільство*. 2018. № 1. Ч. 2. С. 49–54.

25. Бобрик В. І. Європейське наказне провадження як основа для оптимізації цивілістичного судочинства в Україні. *Право і суспільство*. 2015. № 3. С. 42–48.

26. Бобрик В. І. Матеріальна диференціація цивільного судочинства: провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх витребування. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2015. Вип. 2. С. 15–19.

27. Бобрик В. І. Цивільна юрисдикція крізь призму частини третьої статті 124 Конституції України. *Приватне право і підприємництво*. 2017. Вип. 17. С. 52–56.

28. Боева О. С. Недоліки Цивільного процесуального кодексу України в аспекті судового захисту трудових прав. *Судова апеляція*. 2018. № 1. С. 49–56.

29. Боєру В. Приватний виконавець: must have особистого бренду. *Юридична газета*. 2019. 29 січня. № 4/5. С. 28–29.
30. Боєру В. Хто виконує судові рішення в Україні? *Молодь України*. 2018. 30 березня. № 9. С. 11.
31. Бойків І. Особливості визначення судом виду провадження для розгляду справ про встановлення факту проживання. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 2. С. 5–9.
32. Бойко В. Б. Забезпечення доступу до правосуддя на стадії пред'явлення позову. *Форум права*. 2016. № 2. С. 11–17.
33. Бойко В. Б. Типові помилки при вирішенні питання про відкриття провадження в цивільній справі (на матеріалах судової практики). *Приватне та публічне право*. 2018. № 2. С. 42–47.
34. Бондаренко-Зелінська Н. Л. Врегулювання спору за участю судді: проблеми та перспективи застосування. *Університетські наукові записки. Право. Економіка. Управління*. 2018. Вип. 3–4(67–68). С. 62–70.
35. Бонтлаб В. Новели правового регулювання виконання судових рішень у цивільному судочинстві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 8(246). С. 4–9.
36. Бонтлаб В. В. Процесуальні строки у контексті удосконалення цивільного судочинства: науково-правовий аспект. *Держава і право*. 2015. Вип. 67. С. 179–188.
37. Бортник О. Ю. Предмет доказування у справах про визначення права власності на безхазяйне нерухоме майно. *Університетські наукові записки. Право. Економіка. Управління*. 2018. Вип. 2(66). С. 81–94.
38. Братель О. Позов – цивільний процесуальний та матеріально-правовий юридичний факт. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 1. С. 3–10.
39. Братель О. Процесуальні юридичні факти в контексті неправомірних дій (бездіяльності) учасників цивільних процесуальних правовідносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 7. С. 4–14.
40. Братель О. Рішення суду як процесуальний юридичний факт цивільного судочинства України. *Наукові записки Кіровоградського державного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Право*. 2017. Вип. 1. С. 55–66.
41. Братель О. Темпоральні властивості процесуальних юридичних фактів у цивільному судочинстві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 5–10.
42. Брусакова О. В. Докази та доказування у цивільному процесі на українських землях Російської імперії у першій половині XIX ст. (до реформи 1864 р.). *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2018. Вип. 3. С. 3–11.

43. Буга В. В. Загальні положення про обчислення, поновлення, продовження та зупинення процесуальних строків в цивільному процесуальному праві України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 3. Т. 1. С. 80–84.

44. Булеца С. Б., Заборовський В. В. Ордер в якості документу, що посвідчує повноваження адвоката. *Часопис цивілістики*. 2017. Вип. 22. С. 8–13.

45. Булеца С. Б., Заборовський В. В., Стойка А. В. Малозначність справи як критерій обмеження доступу до суду касаційної інстанції в цивільному судочинстві України. *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 1. Vol. 2. P. 23–30.

46. Бурмак О. О. Забезпечення доказів у цивільному та нотаріальному процесі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2015. 21 с.

47. Бут І. О. Договірні засади процедури медіації та врегулювання цивільно-правового спору за участі судді. *Часопис цивілістики*. 2017. Вип. 27. С. 138–142.

48. Бутирська І. Правовий статус експерта з питань права у господарському процесі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2018. № 48. С. 108–111.

49. Бучик А. Аналіз теорії, практики та механізмів реалізації права на відвід (самовідвід) судді. *Юридична Україна*. 2015. № 10–12. С. 110–116.

50. Вавженчук С. Проблеми цивільно-правового захисту прав шляхом вчинення виконавчого напису нотаріусом. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 3(231). С. 34–37.

51. Васирина Н. Судове примирення сторін: новела цивільного процесуального законодавства України. *Право України*. 2017. № 8. С. 27–32.

52. Васильєв С. Компроміс у цивільному судочинстві. *Право України*. 2018. № 12. С. 237–248.

53. Васильєв С. В. Види та системи джерел цивільного судочинства зарубіжних країн: порівняльно-правовий аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 1. С. 45–48. URL : http://lsej.org.ua/1_2015/11.pdf.

54. Васильєва-Шаламова Ж. В. Роль та місце перекладача у реалізації принципу мови судочинства у цивільному процесі України. *Вісник Академії адвокатури України*. 2015. Т. 12. С. 61–69.

55. Вебрайте В. Спеціальні процедури в цивільному процесі Литви та вплив на них законодавства Європейського Союзу. *Право України*. 2017. № 8. С. 154–159.

56. Вербіцька М. В. Суб'єктний склад осіб, що можуть звертатися до суду про видачу судового наказу. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 1. С. 88–91.

57. Вернидубов І., Белікова С. Електронні докази: поняття, особливості та проблеми щодо їх дослідження судом. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2018. Vol. 5. Issue 2. С. 299–305.
58. Витяг з узагальнення судової практики щодо вирішення питання про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України (ст. 377 ЦПК України). *Вісник Верховного Суду України*. 2017. № 2. С. 29.
59. Волкова І. Юридичні факти-стани у динаміці цивільних процесуальних правовідносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 2. С. 14–18.
60. Воробель У. Відкликання апеляційної скарги та залишення її без розгляду: проблемні аспекти її співвідношення. *Право України*. 2015. № 3. С. 159–168.
61. Гаврік Р. О. Законна сила судових рішень у цивільних справах: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2011. 20 с.
62. Гаврік Р. О. Юридичні особливості виключності судових рішень, ухвалених у окремому провадженні. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Юридичні науки*. 2016. Вип. 1. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnadpcurn_2016_1_5.
63. Гарієвська М. Б. Відеоконференція в цивільному процесі: проблемні питання. *Приватне право і підприємництво*. 2015. Вип. 14. С. 59–62.
64. Гарієвська М. Б. До питання обсягу дискреційних повноважень суду в цивільному процесі. *Університетські наукові записки. Право. Економіка. Управління*. 2017. Вип. 3(63). С. 117–129.
65. Гарієвська М. Б. Забезпечення майнових інтересів учасників справи в цивільному процесі: порівняльно-правовий аспект. *Університетські наукові записки. Право. Економіка. Управління*. 2018. Вип. 3–4(67–68). С. 93–101.
66. Гарієвська М. Б. Окрема ухвала в цивільному процесі: проблемні питання. *Приватне право і підприємництво*. 2016. Вип. 15. С. 34–37.
67. Гаро Г. О. Визнання та виконання іноземних судових рішень у сімейних справах на території України та Німеччини (частина друга: визнання та виконання рішень у сімейних справах). *Часопис Київського університету права*. 2016. № 3. С. 378–382.
68. Гасяк Я. В. Добросовісність здійснення позивачем права на залишення позову без розгляду у цивільному судочинстві України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2016. Вип. 38. Т. 1. С. 79–87.
69. Гвагвалія М. М. Спрощений порядок захисту прав осіб в цивільному та нотаріальному процесах: порівняльний аспект. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 1. С. 386–388.
70. Гетманцев М. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна

система: реальність і виклики сьогодення. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4. С. 179–183.

71. Гетманцев М. О. Речові докази в цивільному процесі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2014. 20 с.

72. Гичка К. Особливості судового розгляду справ про встановлення факту батьківства та материнства (на матеріалах судової практики). *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 10. С. 15–20.

73. Глуховеря М. М. Особливості діяльності судді-доповідача при вирішенні питання про відкриття апеляційного провадження в адміністративному судочинстві України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки*. 2014. Вип. 6-2. Т. 2. С. 146–148.

74. Глуховеря М. М. Поняття та характеристика стадії відкриття апеляційного провадження. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2015. № 1(1). С. 92–95.

75. Гнатенко В. С. Докази: теоретичні питання та практика застосування. *Наше право*. 2016. № 2. С. 113–117.

76. Головка К. Спірні питання порядку розгляду заяв про забезпечення позову в цивільному судочинстві. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 12. С. 24–31.

77. Голубєва Н. Впровадження інформаційних технологій у судочинство в Україні та світі. *Юридичний вісник*. 2017. № 2. С. 185–193.

78. Гомола О. А. Право на оскарження судових рішень у доктрині цивільного процесу. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 2. С. 316–319.

79. Гонгало Р. Ф. Значення перегляду рішень за нововиявленими обставинами. *Новели цивільного процесуального кодексу України : матеріали «круглого столу»* (м. Одеса, 26 бер. 2018 р.) ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса : Фенікс, 2018. С. 24–27.

80. Гончар І. Окреме провадження. *Український адвокат*. 2017. № 6. С. 26–27.

81. Горбань Н. С. Про переваги медіації та мирової угоди у виконавчому провадженні. *Держава і право : Юридичні і політичні науки*. 2018. Вип. 82. С. 121–133.

82. Горбач О. В., Шевченко Л. В. Інститут приватних виконавців: питання теорії та практики. *Держава та регіони. Серія : Право*. 2017. Вип. 1. С. 51–55.

83. Гординський Р. Try walking our shoes, або як поповнити лави приватних виконавців. *Юридична газета*. 2019. 29 січня. № 4/5. С. 24–25.

84. Горецький О. В. До питання про сутність процедур примирення в цивільному судочинстві. *Держава і право : Юридичні і політичні науки*. 2016.

Вип. 74. С. 255–262.

85. Горещкий О. В. Примірні процедури в цивільному судочинстві: проблема співвідношення правових категорій. *Держава і право : Юридичні і політичні науки*. 2017. Вип. 75. С. 216–222.

86. Горещкий О. В. Принципи здійснення процедури примирення у цивільному судочинстві. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 3. С. 161–165.

87. Городецька Ю. С. Виконавче провадження як засіб примусу: проблеми та шляхи вдосконалення. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія : Державне управління*. 2016. Т. 267. Вип. 255. С. 39–44.

88. Городовенко В. Принцип обов'язковості судового рішення. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 1(68). С. 160–173.

89. Грабовська О. Особливості законодавчого регулювання процесуального порядку отримання доказів, проведення інших процесуальних дій, пов'язаних із доказуванням, на території інших держав. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка : Юридичні науки*. 2013. Вип. 2(96). С. 44–47.

90. Грабовська О. Специфіка формування предмета доказування в цивільному процесі. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 3. С. 15–20.

91. Григоренко А. В., Григоренко Л. С. Практичний коментар Закону України «Про виконавче провадження». Київ : «Центр учбової літератури», 2014. 412 с.

92. Грішина Н. «Електронний суд» – спрощення доступу до правосуддя. *Юридична газета*. 2017. 6 червня. № 23. С. 29.

93. Грובהва А. А., Шумейко В. І. Докази і доказування в цивільному судочинстві. *Публічне право*. 2016. № 2. С. 319–323.

94. Громовий О., Рубля О. Форми судового провадження: позовне, спрощене, наказне. *Юридична газета online*. 2017. 28 грудня. № 52(602). URL: <http://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/formi-sudovogo-provadhennya-pozovne-sproshchene-nakazne.html>.

95. Губська А. В. Групові позови в цивільному процесі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2015. 20 с.

96. Гулько Б. Про практику застосування Верховним Судом інституту малозначних справ на стадії касаційного перегляду. *Право України*. 2018. № 10. С. 102–113.

97. Гусаров К. В. Вплив конституційної скарги на остаточність судового рішення та вичерпання національних засобів юридичного захисту у цивільному процесі. *Вісник Національної академії правових наук України*.

2017. № 1(88). С. 120–129.

98. Гусаров К. В. Законодавчі ініціативи змін апеляційного провадження цивільного судочинства: основні новели. *Право України*. 2017. № 8. С. 76–84.

99. Погорілецька А. В., Богатирьова М. О. Організаційно-правові аспекти функціонування системи документообігу суду. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 6. URL : http://www.lsej.org.ua/6_2018/68.pdf.

100. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справі № 755/10786/16-ц від 15 травня 2019 р. URL : <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=82001383&red=100003d0131b2e2a1fbf8db83fdeecc177c598&d=5>.

101. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справі № 296/2944/16-ц від 18 квітня 2018 р. URL : <http://reustr.court.gov.ua/Review/73565282>.

102. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справі № 592/11194/14-ц від 01 серпня 2018 р. URL : <http://reustr.court.gov.ua/Review/75917767>.

103. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справі № 752/1016/17 від 12 вересня 2018 р. URL : <http://reustr.court.gov.ua/Review/76566295>.

104. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справі № 756/671/16-ц від 06 березня 2019 р. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/80363814>.

105. Справа «Азюковська проти України» (Заява № 47921/08) : рішення Європейського суду з прав людини від 17 грудня 2019 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e69#Text.

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ

Резворович Кристина Русланівна – завідувач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент.

Юнін Олександр Сергійович – професор кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України.

Юніна Марина Петрівна – доцент кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент.

Ділігул Аліна Сергіївна – доцент кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

Нагорна Олена Олександрівна – старший викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Логінова Марина Вікторівна – викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Мітусова Катерина Сергіївна – викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Для нотаток

Навчальне видання

ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Навчальний посібник

Колектив авторів

Редактори, оригінал-макет –
Є. В. Коваленко-Марченкова, А. В. Самотуга
Редактор *О. Ю. Чижевська*

Підп. до друку 08.12.2023. Формат 60x84/16. Друк – цифровий. Гарнітура – Times.
Ум.-друк. арк. 13,06. Обл.-вид. арк. 14,00. Зам. № 18/23-нп

Надруковано у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, rvv_vonr@dduvs.in.ua
Свідоцтво про внесення до державного реєстру ДК № 6054 від 28.02.2018